

370. 1931

ล 152

ว. 3

บทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ

ปริญญานิพนธ์

ของ

สนอง คุณมาศ

24 เม.ย. 2535

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
กุมภาพันธ์ 2528

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

177766

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่งจาก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม รอดประเสริฐ รองศาสตราจารย์บุญเชิด
ภิญโญอนันตพงษ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร โคตรบรรเทา ที่กรุณาให้
ความช่วยเหลือ แนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง นับตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนแล้ว
เสร็จ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ หัวหน้าการประถม
ศึกษาอำเภอทุกอำเภอ ที่ได้อำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือในการเก็บ
รวบรวมข้อมูล ตลอดจนผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ได้ให้
ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ๆ โดยเฉพาะ คุณรัตนา สุขปรีดิ์
คุณพัฒนา สงวนกล้าจิตต์ และคุณวัชรินทร์ แสงศัพท์ ที่ได้ให้การช่วยเหลือและสนับสนุน
ทวยกิจตลอดมา ผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

คุณค่าอันพึงมีจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณแก่
คุณพ่อ คุณแม่ ครู อาจารย์ ผู้ซึ่งวางรากฐานการศึกษาให้แก่ผู้วิจัย

สนอง คุณมาศ

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบได้พิจารณา
ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา
..... ประธาน
..... กรรมการ

คณะกรรมการสอบ
..... ประธาน
..... กรรมการ
..... กรรมการ

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	3
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	3
	สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ	7
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
	การพัฒนาชุมชน	10
	ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย	20
	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	25
	องค์การบริหารการพัฒนาชนบท	33
	แนวนโยบายแห่งชาติในการดำเนินงานพัฒนาชนบท	35
	การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ	37
	หน้าที่ของโรงเรียนในชุมชนไทย	40
	บทบาทของการประถมศึกษากับการพัฒนาประเทศ	42
	บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษาในการพัฒนาชุมชน	47
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามขนาดของโรงเรียน	56
2	จำนวนผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามขนาด ของโรงเรียน	63
3	จำนวนผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม ประสบการณ์ในการบริหาร	64
4	จำนวนผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามที่อยู่อาศัย ของผู้บริหาร	65
5	ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการ พัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย จำแนกเป็นรายชื่อ	66
6	ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการ พัฒนาชุมชนด้านการศึกษา จำแนกเป็นรายชื่อ	68
7	ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ในการพัฒนาชุมชนด้านการส่งเสริมอาชีพ จำแนกเป็นรายชื่อ	70
8	ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการ พัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและค่านิยม จำแนกเป็นรายชื่อ	72
9	ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกเป็นรายคำ	74
10	ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนเป็นรายคำ จำแนกตามขนาดของโรงเรียน	75
11	ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนเป็นรายคำ จำแนกตามประสบการณ์ ในการบริหาร	76

12	คําสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนเป็นรายคําน จํานกตามที่อยู่อาศัยของ ผู้บริหาร	77
13	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของบทบาทการพัฒนาชุมชน ของ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาทั้งสี่คําน จํานกตาม ขนาดของโรงเรียน	78
14	เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมเฉลี่ยทุกคํานเป็นรายคําน จํานกตามขนาด ของโรงเรียน	80
15	เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน คํานวัฒนธรรมและคํานิยมเป็นรายคําน จํานกตาม ขนาดของโรงเรียน	81
16	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของบทบาทการพัฒนาชุมชน ทั้งสี่คํานของผู้บริหารโรงเรียน จํานกตามประสพการณ์ ในการบริหาร	82
17	เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมเฉลี่ยทุกคํานเป็นรายคําน จํานกตามประสพการณ์ ในการบริหาร	84
18	เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน คํานสุขภาพอนามัยเป็นรายคําน จํานกตามประสพการณ์ ในการบริหาร	85
19	เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งสี่คํานของผู้บริหาร โรงเรียน จํานกตามที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร	86

ภูมิหลัง

การพัฒนาชุมชนในประเทศไทย ถือได้ว่าเริ่มมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2457 ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 ซึ่งระบุหน้าที่ของรัฐในการทำนุบำรุงบ้านเมืองไว้อย่างชัดเจน (สวัสดี โพธิ์วัฒน์ 2526 : 28) สำหรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับหลักสากลนั้น ประเทศไทยได้รับมาปฏิบัติอย่างจริงจังในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งได้กำหนดแผนบูรณะชนบท 2485 ขึ้น นับเป็นแผนพัฒนาชุมชนฉบับแรก (ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ 2521 : 49) และรัฐบาลก็ได้วางแผนเพื่อพัฒนาประเทศเรื่อยมาโดยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) ซึ่งได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมกับภาวะการณ์ของประเทศและของโลกมาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน

การพัฒนาชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มมาจนปัจจุบัน หลายยุคหลายสมัยต่างก็มีรูปแบบและแนวทางแตกต่างกันออกไป เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในหลาย ๆ ด้าน แต่การพัฒนาเท่าที่ผ่านมาแล้วยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจน ขาดความรู้ความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองให้ดำรงชีวิตที่ดีได้ กับทั้งความเจริญทางเศรษฐกิจก็ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนในชนบทกับในเมืองและนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการว่างงาน การไม่มีที่ดินทำกิน ปัญหาผลผลิตต่ำ ปัญหาทางการศึกษา การอนามัย ปัญหาการทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และปัญหาอื่น ๆ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2526 : 28) สาเหตุที่สำคัญที่สุดเนื่องมาจากการไม่ผสมผสานกันในกิจกรรมที่ดำเนินการของแต่ละหน่วยงานและขาดความต่อเนื่องใน

การดำเนินกิจกรรมที่เกื้อกูลกัน (ยูวันน์ วูนิเมซี 2524 : 9) ซึ่งในปัจจุบันได้เป็นที่ยอมรับกันว่า การพัฒนานั้นหากจะให้ได้อย่างจริงจังแล้ว การดำเนินงานจะต้องกระทำโดยมีแผนงานร่วมเพียงแผนเดียว แต่มีโครงการตามแผนงานนั้น ๆ ในหลายสาขา เพื่อให้หน่วยงานที่มีหน้าที่เฉพาะนำไปปฏิบัติภายในกรอบการควบคุมทิศทางงาน โดยหน่วยงานกลาง ในขณะที่เดียวกันก็กระจายอำนาจให้แก่หน่วยงานปฏิบัติระดับท้องถิ่นและให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และหันมาใช้ความร่วมมือปฏิบัติงาน

(Cooperating) แนววิธีการประสานงาน (Coordinating) ระหว่างหน่วยงาน ซึ่งเรียกว่า การพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrated Development)

(ยูวันน์ วูนิเมซี 2524 : ๗)

จากแนวทางการพัฒนาแบบผสมผสานดังกล่าว จึงมีการระดมสรรพกำลังและสรรพศาสตร์ทั้งหลายมาพัฒนาประเทศ หน่วยงานต่าง ๆ บุคคลในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ก็พยายามจะใช้หน่วยงานและศาสตร์ของตนให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด บรรดาครูและนักการศึกษาต่างก็พยายามแสวงหาแนวทางที่จะใช้การศึกษาเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศตามทิศทางที่สังคมต้องการ เนื่องจากเป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา เพราะการศึกษาย่อมสามารถพัฒนาคนให้เกิดความรู้ ความคิด มีความเชื่อ ความศรัทธา เจตคติ ค่านิยมและความประพฤติเป็นไปในทางที่ดีพึงปรารถนา (ทองคูณ หงส์พันธุ์ 2526 : 11) ประกอบกับได้มีนโยบายกำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ในระดับประถมศึกษา ระบุไว้ในข้อ 15. ว่า "ปรับปรุงและส่งเสริมโรงเรียนที่มีความพร้อมให้เป็นโรงเรียนชุมชน โดยสนับสนุนให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524 : 51) และด้วยเหตุผลที่โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีเครือข่ายบริการครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศและใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด คือ มีโรงเรียนประมาณ 30,700 โรงเรียน และมีครูประมาณ 340,000 คน (สำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 1) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชน กล่าวคือให้โรงเรียนได้มีโอกาสบริการประชาชนทุกเพศทุกวัยที่อยู่ในเครือข่ายบริการของโรงเรียน โรงเรียนมิได้สอนเฉพาะเยาวชนในวัยเรียนระดับประถมศึกษาเท่านั้น แต่โรงเรียนจะต้องทำหน้าที่ในการสอนประชาชนและเยาวชนนอกวัยเรียนให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ และเป้าหมายสุดท้ายก็คือ การให้โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนนั้น ได้มีโอกาสพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น

การพัฒนาชุมชนโดยให้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการพัฒนาชุมชนนั้น บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำการปฏิบัติงาน ได้แก่ครูใหญ่หรือผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในชุมชนนั้น นั่นเอง และครูใหญ่จำเป็นต้องปฏิบัติงานในฐานะผู้บริหารระดับโรงเรียนด้วย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ไว้ คือ เน้นการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรและแผนงานของโรงเรียนออกเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคคล งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ งานธุรการและการเงิน งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 18)

อุปสรรคสำคัญในการนำเอาการศึกษาไปเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ก็คือ ขาดผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนเอกสารวิชาการต่าง ๆ ในด้านนี้ ทำให้การใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไม่บรรลุผลเท่าที่ควร (ทองคูณ หงส์พันธุ์ 2526 : 1) ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุที่สถาบันผลิตครูได้ผลิตครูความระมัดระวังความพร้อมของตนมากกว่าที่จะคำนึงถึงความต้องการใช้ครูของหน่วยงานใช้ครูและในกระบวนการเรียนการสอนยังเน้นภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ เป็นผลให้ผู้จบการศึกษาไม่สามารถปฏิบัติงานได้คือและคุณภาพอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ผู้จบการศึกษายังมีศรัทธา อุดมการณ์และเจตคติต่ออาชีพครูอยู่ในระดับต่ำ ประกอบกับการคัดเลือกเพื่อบรรจุเข้าปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานใช้

ครูยังไม่ดีพอ เพราะไม่ได้วัดความสามารถที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนโดยตรง

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524 : 108 - 109)

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นปัญหาล้วนตัวของครู เช่น ขาดความรู้ และขาดการฝึกอบรมอย่างเพียงพอหรือเป็นบุคคลซึ่งมาจากท้องถิ่นอื่นไม่คุ้นเคยกับการดำรงชีวิตในชุมชนนั้น หรือมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีพอและมีบุคลิกไม่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาชุมชน ก็ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนด้วย (ชัยรัตน์ พุทธิชาลี และ พลวิทย์ เกิกมี 2526 : 144 - 145)

จากบทบาหน้าที่ที่ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจำเป็นต้องปฏิบัติดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้บริหารโรงเรียนมีการะับผิดชอบเป็นอย่างมาก ประกอบกับผู้บริหารโรงเรียนก็มีปัญหาล้วนตัวในท่านต่าง ๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจเป็นอุปสรรคในการใช้โรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาชุมชนได้ สำหรับจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การสาธารณสุขและการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากที่สุดของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2525 : 14) และมีโรงเรียนประถมศึกษาที่มีสภาพแตกต่างกัน ทั้งในค่านิยมของโรงเรียน สถานที่ตั้ง สภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนภาษาถิ่นแตกต่างกัน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาเป็นเรื่องที่น่าสนใจและสำคัญยิ่ง ควรศึกษาค้นคว้าเพื่อทราบแนวทางการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาว่าได้ดำเนินการจริงอย่างไร ในท่านใดบ้าง มากน้อยเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษามหาบทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบมหาบทในการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพ และที่อยู่อาศัยของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเป็นแนวทางให้ผู้บริหารระดับโรงเรียน ได้ปรับปรุงตนเอง ปรับปรุงโรงเรียนและวิธีปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล และช่วยให้ผู้บริหารระดับสูง หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนปรับปรุง ส่งเสริม และพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ให้มีบทบาทที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากรที่จะศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 864 คน แบ่งตามขนาดของโรงเรียนเป็น 3 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ ผู้บริหารจำนวน 95 คน โรงเรียนขนาดกลาง ผู้บริหารจำนวน 317 คน และโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้บริหารจำนวน 452 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้ ได้มาจากการสุ่มตามสัดส่วนของขนาดโรงเรียน โดยใช้ตารางสัดส่วนของ เครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 608) ได้ผู้บริหารโรงเรียน 267 คน โดยแบ่งเป็นผู้บริหาร

โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 29 คน ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 9๖ คน และผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 140 คน

3. ขอบเขตของเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ 4 ด้าน คือ การพัฒนาคุณภาพอนามัย การพัฒนาทางการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาวัฒนธรรมและค่านิยม

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งจำแนกตามขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพในการบริหาร และที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทในการพัฒนาชุมชน 4 ด้าน คือ การพัฒนาคุณภาพอนามัย การพัฒนาทางการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาวัฒนธรรมและค่านิยม

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรมและค่านิยมของชุมชนแตกต่างกัน

2. ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพในการบริหารต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรมและค่านิยมของชุมชนแตกต่างกัน

3. ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียนและผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชนที่ตั้งโรงเรียน มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรมและค่านิยมของชุมชนแตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. บทบาทการพัฒนาชุมชน หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมและการปฏิบัติที่แสดงออกโดยมีกิจกรรม ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนในค่านต่าง ๆ ไปสู่สภาพที่ดีขึ้น 4 ด้าน คือ

1.1 การพัฒนาค่านสุขภาพอนามัย หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใด ๆ อันเป็นผลให้บุคคลในชุมชนมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยแก่ประชาชน การรักษาความสะอาดและการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ การวางแผนครอบครัว งานโภชนาการ อนามัยแม่และเด็ก การกีฬาและนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

1.2 การพัฒนาค่านการศึกษา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใด ๆ อันเป็นผลให้บุคคลในชุมชนได้รับความรู้วิชาสามัญและความรู้ทั่วไปที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น ตลอดจนการคงสภาพการรู้หนังสือ ได้แก่ การให้บริการข้อมูลข่าวสาร การจัดตั้งศูนย์วิชาการชุมชน การจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ การเพิ่มพูนความรู้แก่ประชาชนโดยวิธีต่าง ๆ เป็นต้น

1.3 การพัฒนาค่านการส่งเสริมอาชีพ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใด ๆ อันเป็นผลให้บุคคลในชุมชนสามารถปรับปรุงการประกอบอาชีพของตนให้เจริญก้าวหน้า มีความมั่นคงในอาชีพและสามารถประกอบกิจการอื่น ๆ ที่เพิ่มพูนรายได้แก่ตนเอง ครอบครัวและชุมชนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ได้แก่ การทดลอง การสาธิต การฝึกอบรม การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การสหกรณ์ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.4 การพัฒนาค่านวัฒนธรรมและค่านิยม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นการส่งเสริมสนับสนุนและรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและค่านิยมอันดีของชุมชน ตลอดจนการพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองดีตามระบอบ

ประชาธิปไตย ได้แก่ การพัฒนาผู้นำ การคัดเลือกผู้นำและบุคคลตัวอย่าง การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การรักษาระเบียบวินัยและการปฏิบัติตามกฎหมาย การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น การส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา การจัดกิจกรรมในวันสำคัญและในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น

2. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ในปีการศึกษา 2527

3. ขนาดของโรงเรียน หมายถึง การจัดขนาดโรงเรียนโดยยึดปริมาณจำนวนนักเรียนของแต่ละโรงเรียนเป็นเกณฑ์ ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดไว้ในปีการศึกษา 2525 แบ่งเป็น 3 ขนาด คือ

3.1 โรงเรียนขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 401 คนขึ้นไป

3.2 โรงเรียนขนาดกลาง คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 201 - 400 คน

3.3 โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 200 คน

4. ประสบการณ์ในการบริหาร หมายถึง ระยะเวลาที่ผู้บริหารได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งหรือหลายโรงเรียนรวมกัน แบ่งเป็น 3 ระดับประสบการณ์ คือ

4.1 ประสบการณ์ในการบริหารมาก คือ ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหาร เป็นเวลามากกว่า 15 ปี

4.2 ประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง คือ ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหาร เป็นเวลาตั้งแต่ 6 - 15 ปี

4.3 ประสบการณ์ในการบริหารน้อย คือ ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหาร เป็นเวลาน้อยกว่า 6 ปี

5. ที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร หมายถึง ที่อยู่อาศัยจริงในปัจจุบันของผู้บริหารโรงเรียน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

5.1 ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียน คือ ผู้บริหารโรงเรียนที่มีที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านหรือชุมชนที่โรงเรียนซึ่งตนเป็นผู้บริหารตั้งอยู่

5.2 ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชนที่ตั้งโรงเรียน คือ ผู้บริหารโรงเรียนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ภายนอกหมู่บ้านหรือชุมชนที่โรงเรียนซึ่งตนเป็นผู้บริหารตั้งอยู่หรืออยู่ในชุมชนอื่น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

"การพัฒนาชุมชน" มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย ทั้งที่อธิบายคำว่า "พัฒนาชุมชน" ทั้งคำ และแยกอธิบายคำว่า "พัฒนา" และ "ชุมชน" ต่างหาก ซึ่งส่วนใหญ่ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาชุมชนไว้อย่างคล้อยกัน ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2523 : 8) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ กล่าวคือ เป็นการจงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชนจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา อันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้

สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์ (สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์ 2512 : 56) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน บัณฑิตและส่งเสริมประชาชนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นและเข้าร่วมมือในการดำเนินงานปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคมและการปกครอง

พจน์ บุญรัตนพันธุ์ (พจน์ บุญรัตนพันธุ์ 2517 : ค) อธิบายว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน นั่นคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีแบบแผนและเป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม

สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ (สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ 2525 : 133) ได้ อธิบายความหมายของการพัฒนาชุมชน ซึ่งองค์การสหประชาชาติให้นิยามไว้ว่า การพัฒนาชุมชนที่นานาชาติใช้อยู่ หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชนร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐบาลเพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อผสมผสานชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชาติ และช่วยให้ชุมชนสามารถอุทิศตนเพื่อ ความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

จึงอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสภาพขององค์ประกอบต่าง ๆ ในชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา โดยความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน

ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน พิจารณาได้จากความหมายของการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีความสำคัญ ดังนี้ คือ

1. การพัฒนาชุมชนช่วยให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากชุมชนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หากไม่มีการควบคุมแล้วการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นไปในแบบใดก็ได้ การพัฒนาชุมชนจึงสำคัญในแง่ที่ช่วยไม่ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติสู่สภาพที่เลวลง แต่จะพยายามกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น

2. การพัฒนาชุมชนเน้นการวางแผนเพื่อกำหนดการเปลี่ยนแปลง ทำให้สามารถควบคุมให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบไปสู่รูปแบบที่พึงประสงค์ การพัฒนาชุมชนจึงมีส่วนช่วยให้การพัฒนาดังกล่าว บรรลุจุดมุ่งหมาย เพราะสามารถกำหนดสภาพที่ต้องการและวิธีการที่จะไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ได้

3. การพัฒนาชุมชนเน้นการพัฒนาคนเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของชุมชนและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม การพัฒนาชุมชนจึงสำคัญในแง่พัฒนาคุณภาพของคน

4. การพัฒนาชุมชนเน้นการร่วมมือระหว่างชุมชนกับรัฐและองค์การเอกชน จึงมีความสำคัญในแง่ที่ช่วยลดภาระค้ำจุนงบประมาณของรัฐ เนื่องจากการระดมทรัพยากรจากความร่วมมือของบุคคลและองค์การเอกชนเข้ามาช่วยในการพัฒนาและช่วยลดความสูญเสียจากความไม่รู้ โดยให้ประชาชนในชุมชนซึ่งทราบพื้นฐานปัญหา คืออยู่แล้วมาร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน และลดความสูญเสียจากการทำงานซ้ำซ้อนกันด้วย

ปรัชญาในการพัฒนาชุมชน

เนื่องจากการพัฒนาชุมชนเน้นในเรื่องของการพัฒนาคน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ด้านอื่น ปรัชญาซึ่งรองรับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ก็มีพื้นฐานมาจากความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนต่างก็มีความสำคัญและมีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างกัน แต่ละคนจึงควรได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและมีเกียรติในฐานะเป็นมนุษย์คนหนึ่ง
2. มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิและสามารถกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนตามที่ต้องการได้
3. บุคคลถ้ามีโอกาสย่อมสามารถเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรม ตลอดจนพัฒนาขีดความสามารถในควมรับผิดชอบต่อสังคมของตนให้สูงขึ้นได้
4. บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการคิดริเริ่ม การเป็นผู้นำและมีศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ ถ้าได้รับการพัฒนาให้ถูกทางจะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
5. พลังและความสามารถของชุมชนมีความสำคัญต่อบุคคล ชุมชนและประเทศ โดยส่วนรวม จึงจำเป็นต้องพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุก ๆ ด้าน (สนานจิตร สุนทรทรัพย์ 2525 : 139)

จากพื้นฐานความเชื่อกังกล่าว พัทธ์ บุญยรัตนพันธุ์ (พัทธ์ บุญยรัตนพันธุ์ 2517 : 2) ได้สรุปว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้นตั้งอยู่บนรากฐานของความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์สามารถที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ตามโอกาส การให้การศึกษาระดับสูงและให้โอกาสจะช่วยพลังที่ซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและทำงานร่วมกับกลุ่ม กับทั้งมีศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม โดยมุ่งระงับความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำในสังคม

แนวความคิดในการพัฒนาชุมชน

แนวความคิดเป็นสิ่งสืบเนื่องมาจากปรัชญาความเชื่อที่แต่ละคนยึดถือ ฉะนั้นแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนจึงไม่เป็นแนวเดียว ทั้งนี้เนื่องจากการนำไปปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปตามความเข้าใจและสภาพการณ์ที่นำไปใช้ อย่างไรก็ตาม ไพโรจน์ เกษะรินทร์ (ไพโรจน์ เกษะรินทร์ 2516 : 19) ได้สรุปว่า การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นทั้งกระบวนการ (Process) วิธีการ (Method) กรรมวิธีการเปลี่ยนแปลง (Movement) และเป็นแผนงาน (Program) ซึ่งมีแนวความคิด ดังนี้

1. แนวความคิดที่ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ ซึ่งมีระบบ มีขั้นตอนในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและต้องทำให้ครบขั้นตอน เมื่อครบวงจรแล้วก็นำไปสู่การเริ่มวงจรใหม่ กระบวนการดังกล่าวนี้ยังเป็นกระบวนการพัฒนาคนไปในขณะเดียวกันด้วย

2. แนวความคิดที่ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ ถือว่า การพัฒนาชุมชนเป็นวิถีทาง หรือเครื่องมือ (Means) ที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทาง (Ends) ที่กำหนดไว้ ในการดำเนินการจึงมุ่งให้วิธีการพัฒนาชุมชนขจัดปัญหาของชุมชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. แนวความคิดที่ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นแผนงานหรือโครงการ ผู้ที่ยึดแนวคิดนี้จะเน้นการกำหนดโครงการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือไปสู่จุดหมายที่ต้องการ และเน้นความสำเร็จของโครงการมากกว่ากระบวนการ วิธีการหรือความเคลื่อนไหวที่จะเปลี่ยนแปลง (สนวนจิตร สุคนชทรัพย์ 2525 : 142)

จากแนวความคิดดังกล่าว อาจสรุปเป็นแนวทางดำเนินการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนควรดำเนินการโดยยึดความต้องการ (ที่เป็นความจำเป็น) ของชุมชนเป็นหลัก
2. การพัฒนาชุมชนควรเริ่มจากการพัฒนาคน เพราะคนที่มีคุณภาพจะเป็นผู้นำในการพัฒนาอื่น ๆ
3. การพัฒนาชุมชนควรเน้นให้ชุมชนช่วยตนเอง
4. ความคิดริเริ่มในการพัฒนาควรมาจากชุมชน
5. การพัฒนาชุมชนจะต้องพัฒนาให้สมมูลย์ในด้านต่าง ๆ เช่น
 - 5.1 สมมูลย์ในสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม หรือสมมูลย์ในด้านวัตถุและจิตใจ
 - 5.2 สมมูลย์ในสัดส่วนของความร่วมมือระหว่างชุมชนกับรัฐ
 - 5.3 สมมูลย์ในการพัฒนาทุกด้านที่เกี่ยวข้อง เช่น การเกษตร การศึกษา การอนามัย และอื่น ๆ

หลักการพัฒนาชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2522 : 90 - 91) ได้เสนอแนะว่า การพัฒนาชุมชน จะต้องยึดหลักการ 6 ประการ คือ

1. หลักการช่วยตนเอง การช่วยเหลือจากภายนอกควรช่วยเพียงเพื่อให้ช่วยตนเองได้เท่านั้น

2. หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกอย่างมากที่สุด เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสพัฒนาตนเอง

3. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ให้ทุกคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน

4. หลักการใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น

5. หลักความเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อการเปลี่ยนแปลงจะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

6. หลักการประเมินผล

นอกจากนี้ ไพรัตน์ เกษะรินทร์ (ไพรัตน์ เกษะรินทร์ 2516 : 21)

ได้กำหนดหลักการพัฒนาชุมชน โดยยึดคำนิยามเป็นหลัก รวม 10 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนเจริญขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

2. การพัฒนาชุมชน เป็นวิธีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและคนในชุมชน มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน

3. การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการให้การศึกษแก่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและแนวความคิดให้ถูกต้องทิศทาง

4. แผนงานพัฒนาชุมชน จะต้องสอดคล้องกับขีดความสามารถของประชาชน และนโยบายของรัฐบาล

5. การพัฒนาชุมชน เป็นกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักวิธีช่วยเหลือตนเองโดยพลังกลุ่ม

6. การพัฒนาชุมชน เป็นแผนงานพัฒนาที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน ประชาชนกับรัฐบาลและองค์การเอกชน

7. การพัฒนาชุมชน เป็นโครงการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ วิชาการ จากรัฐบาลและเอกชนภายนอกชุมชน เมื่อเกินกำลังความสามารถของชุมชน

8. การพัฒนาชุมชน เป็นกรรมวิธีส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
 9. การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก
 10. การพัฒนาชุมชน เป็นวิธีการพัฒนาโดยใช้หลักการและแนวทางประชาธิปไตย เป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน
- ดังนั้น จึงอาจสรุปหลักการของการพัฒนาชุมชน ได้ดังนี้ คือ
1. การพัฒนาชุมชน ต้องเป็นความร่วมมือระหว่างชุมชนกับรัฐบาลและเอกชน มีรัฐบาลและเอกชนภายนอกสนับสนุน ประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติ โดยเน้นให้ประชาชนช่วยตนเอง
 2. การพัฒนาชุมชน ต้องมุ่งที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ กล่าวคือ มุ่งพัฒนาคนให้มีคุณภาพเพื่อพัฒนาชุมชนไปพร้อมกันทุก ๆ ด้าน
 3. การพัฒนาชุมชน ต้องใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์
 4. การพัฒนาชุมชน จะต้องทำอย่างเป็นกระบวนการ มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และยึดหลักประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน

กระบวนการพัฒนาชุมชน

กระบวนการพัฒนาชุมชน อาศัยกระบวนการเดียวกันกับการวางแผน คือ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การวางแผนพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย
 - 1.1 ขั้นตอนการประเมินสภาพ ได้แก่ การประเมินสภาพแวดล้อม สภาพปัญหา และความต้องการ ประเมินการดำเนินงานที่ผ่านมา และประเมินชีวิต

ความสามารถของชุมชนและหน่วยงานที่สนับสนุน ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลมากำหนดความต้องการในการพัฒนา

1.2 ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบาย เป็นการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญห โดยกำหนดไว้เป็นวัตถุประสงค์หลักและนโยบายระดับต่าง ๆ ทั้งระดับชาติและระดับอื่น ๆ

1.3 ขั้นการกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งควรกำหนดเป้าหมายทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม

1.4 ขั้นจัดทำแผนงานและโครงการ เป็นขั้นจัดทำรายละเอียดของแผน โดยกำหนดว่า นโยบายและวัตถุประสงค์แต่ละข้อ จะมีแผนงาน โครงการใดรองรับบ้าง

2. การดำเนินงานพัฒนาชุมชน เป็นการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ต้องมีหน่วยงานที่จะรับผิดชอบ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กร และความสัมพันธ์กับหน่วยงาน องค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องไว้อย่างชัดเจน และต้องมีการเตรียมความพร้อมของผู้ที่จะร่วมในการพัฒนาไว้ด้วย

3. การประเมินผลการพัฒนาชุมชน ต้องกำหนดเกณฑ์เพื่อเป็นแนวในการประเมินผล ซึ่งการประเมินทั้งปัจจัยที่เป็นตัวป้อน ประเมินกระบวนการ และประเมินผลลัพธ์หรือผลในการพัฒนาชุมชนด้วย (สนาเจียร สุคนธทรัพย์ 2525 : 148 - 153)

วิธีดำเนินงานพัฒนาชุมชน

วิธีการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในทางหลักวิชาการนั้น ทองคูน หงส์พันธุ์ (ทองคูน หงส์พันธุ์ 2526 : 18) ได้สรุปว่า ปัจจุบันได้ดำเนินการอยู่ในขอบเขต 2 ประการ คือ

1. การให้การศึกษา หมายถึง การให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนในทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ โดยใช้วิธีการศึกษาอบรมแบบต่าง ๆ เช่น การให้ข่าวสาร เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์ การสาธิตวิธีปฏิบัติ การประชุมบรรยาย การจัดทัศนศึกษา และอื่น ๆ เพื่อเร่งเร้าให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในอันที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพการที่ไม่ดีของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากยิ่งขึ้น

2. การรวมกลุ่ม งานพัฒนาชุมชน คือ งานพัฒนาความคิด พัฒนาเจตคติ พัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ มีประสิทธิภาพในขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยพลังกลุ่มเป็นเครื่องมือ นักพัฒนาจะใช้กลุ่มไปในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ใช้กลุ่มเพื่อการเรียนรู้ของบุคคล เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ

2.2 ใช้กลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้น เช่น สมาชิกกลุ่มท่อน้ำ กลุ่มเลี้ยงไหม กลุ่มปลูกพืช ฯลฯ ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจจะปรึกษารื้อกันเพื่อสร้างกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น และนำไปสู่การตั้งกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

ปัญหาการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

ปัญหาในการพัฒนาชุมชน หมายถึง ปัญหาที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้การพัฒนาไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ อาจเนื่องมาจาก 3 สาเหตุใหญ่ ๆ คือ

1. ปัญหาความพร้อมของชุมชน ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สรุปว่ามีปัญหาที่สำคัญ 4 ด้าน คือ ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ ปัญหาเกี่ยวกับ

สิ่งแวดล้อม ปัญหาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ และปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาและวัฒนธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาค้นรูปธรรม ส่วนปัญหาในแง่นามธรรมที่เป็นผลต่อการพัฒนา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับเจตคติในการพัฒนา คนส่วนใหญ่ มักถือว่าการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ของทางราชการ ทลอดทั้งการสร้างอุดมการณ์ในชาติ มิได้ระบุไว้

2. ปัญหาเกี่ยวกับความพร้อมของหน่วยราชการ ซึ่ง ไพรัตน์ เกษะรินทร์ (ไพรัตน์ เกษะรินทร์ 2524 : 685 - 688) ได้กล่าวถึง ปัญหาในระบบราชการ ที่เป็นผลกระทบต่อการพัฒนาไว้ คือ หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนมีอยู่ หลายหน่วยงาน และอยู่ในสังกัดกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ จนขาดเอกภาพ ในวิธีการพัฒนาและการสั่งการ ไม่สามารถจัดปัญหาทางงานเข้ากันได้ ขาดการประสานงาน การจัดสรรงบประมาณล่าช้าและไม่เพียงพอ ข้าราชการขาดความรับผิดชอบและขาดการเอาใจใส่อย่างแท้จริง ไม่ได้รับการส่งเสริมค่านิยมประสิทธิภาพ และสมรรถภาพในการทำงาน ทลอดทั้งองค์กรประชาชน หรือองค์กรปกครองท้องถิ่น ขาดความเข้มแข็ง และคุณภาพไม่เพียงพอที่จะรับผิดชอบต่องาน

3. ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการ ซึ่งได้แก่ ขาดกระบวนการวางแผนที่ดี เช่น ไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ขาดยุทธวิธีที่จะนำไปแก้ปัญหา และ ปัญหาที่เกี่ยวกับกระบวนการเตรียมคนเพื่อการพัฒนา (สนวนจิตร สุคนธ์ทรัพย์ 2525 : 161) รายได้ การร่วมมือกับโครงการผลิต ฯลฯ ซึ่งต้องการความร่วมมืออย่างคึงทั้งในแง่ของการลงทุนและการบริหาร รัฐบาลจะให้สิ่งจูงใจเฉพาะ ผู้ที่สามารถร่วมมือกับผู้อื่นได้เท่านั้น

4. ความตื่นตัวและความร่วมมือของประชาชน ได้แก่ การที่ประชาชนตระหนักในความสามารถของตนและอาสาเข้าไปมีส่วนร่วม เมื่อทุกคนตระหนักในข้อเท็จจริงที่ว่าความล้มเหลวเป็นผลมาจากความบกพร่องของตนเอง และวิธีที่ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นก็คือทำงานหนัก การมีจิตใจที่พร้อมจะร่วมมือและการให้ความร่วมมืออย่างจริงจังของทุกคน

5. การให้ความสำคัญต่อสิ่งที่เป็นความต้องการร่วมของชุมชน ความสำเร็จของโครงการ คือการให้ประชาชนเลือกโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อชุมชน หรือสังคมโดยรวม โดยมุ่งพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป

6. การชี้แนะอย่างมีประสิทธิภาพของฝ่ายบริหาร โดยการแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 3 กลุ่ม ตามระดับของการพัฒนา คือ กลุ่มกึ่งพัฒนา และกลุ่มพัฒนา แล้วประเมินผลโครงการตอนต้นและจัดกลุ่มหมู่บ้านใหม่ วิธีการบริหารดังกล่าวเป็นสิ่งกระตุ้นให้ประชาชนร่วมมือจนกระทั่งโครงการประสบผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่แท้จริงที่ทำให้โครงการพัฒนาชุมชนประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ประการคือ ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำ และคุณภาพของการวางแผนนั่นเอง

ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย

การพัฒนาชุมชนของไทย คงเริ่มมาตั้งแต่บรรพบุรุษได้มาตั้งรกรากอยู่ในบริเวณปัจจุบัน เพราะยังคงมีซากปรักหักพังซึ่งแสดงผลของการพัฒนาปรากฏให้เห็นอยู่ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา เป็นลำดับมาจนถึงปัจจุบัน และได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมกับกาลสมัย จนกระทั่งประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลได้คิดหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญ

ให้แก่ประชาชนและประเทศชาติแก่แนวความคิดในการพัฒนาชุมชนที่คล้ายคลึงกับหลักสากลนั้น ประเทศไทยได้รับมาปฏิบัติอย่างจริงจังในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งกระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดแผนบูรณะชนบท พ.ศ. 2485 ขึ้น นับเป็นแผนพัฒนาชุมชนฉบับแรก (ไพโรจน์ สุจริตินฤตย์ 2521 : 49 - 56) แผนบูรณะชนบท พุทธศักราช 2485 มีวัตถุประสงค์ที่เป็นสาระสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาบ้านจิตใจ คือฝึกให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี ฝึกการมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีการทำงานเป็นกลุ่ม สนใจในการปกครองท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง
2. เพื่อพัฒนาบ้านวัตถุ โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนมีการครองชีพที่ดีขึ้น โดยมีกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่เป็นหน่วยส่งเสริมเกี่ยวกับอาชีพและแก้ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ โดยมีปลัดอำเภอประจำตำบลเป็นผู้รับผิดชอบและให้ความช่วยเหลือ

แผนบูรณะชนบท พ.ศ. 2485 ได้ถูกยกเลิกใน พ.ศ. 2486 เพราะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล และขาดการสนับสนุนด้านการเงิน ต่อมาได้กำหนดแผนบูรณะชนบท พ.ศ. 2485 มาดัดแปลงแก้ไขใหม่โดยเฉพาะด้านการสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน เป็น "แผนบูรณะชนบท 2494" กำหนดการในรูปคณะกรรมการ มีหน้าที่รับผิดชอบด้านต่าง ๆ เช่น ฝ่ายโยธา ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายการศึกษาและสังคม อย่างไรก็ตาม แผนบูรณะชนบท 2494 ก็ได้ยกเลิกใน พ.ศ. 2496 เพราะกรรมการพิจารณางบประมาณไม่เห็นชอบในโครงการ กระทรวงมหาดไทยได้แต่งตั้ง "คณะกรรมการกลางพัฒนาท้องถิ่น" ขึ้นโดยคัดเลือกปลัดอำเภอมาเข้ารับการอบรมเป็น "ปลัดอำเภอพัฒนาการ" แล้วส่งออกไปปฏิบัติงานในเขตพัฒนาต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในระยะเดียวกันนี้ คือ พ.ศ. 2497 มีโครงการมูลนิธิสืบทอดงานที่ศูนย์อบรมการศึกษาผู้ใหญ่อบรมราษฎร (ศ.อ.ร.อ.) เพื่ออบรมนักการศึกษาผู้ใหญ่ ได้เป็น "สารนิเทศก์" และออกไปปฏิบัติงานด้านพัฒนาชนบท และทำงานเป็นคณะ คณะละ 5 - 7 คน ซึ่งงานของสารนิเทศก์ของกระทรวงศึกษาธิการ

และงานของปลัดอำเภอพัฒนาการ มีจุดหมายเดียวกันคือ การพัฒนาชุมชน แต่มีวิธีการ
ดำเนินการแตกต่างกัน ในปี พ.ศ. 2502 จึงโอนสารนิเทศ์จากกระทรวงศึกษาธิการ
ไปอยู่กับกระทรวงมหาดไทย และต่อมากระทรวงมหาดไทย ได้ปรับปรุงโครงการพัฒนาการ
ท้องถิ่นแห่งชาติขึ้นใหม่ และบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งในแผนพัฒนาท้องถิ่น
ได้ระบุหลักการสำคัญ ไว้ 4 ประการ คือ

1. ให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเองโดยใช้วิธีการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเป็น
ฝ่ายริเริ่มก่อน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการและสร้างสาธารณสมบัติ
เพื่อจะได้ใช้ร่วมกันให้เกิดประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ
2. อบรมผู้นำท้องถิ่นเพื่อให้เป็นหัวแรงสำคัญในการปรับปรุงท้องถิ่น
และเป็นผู้นำประชาชนให้ทำงานร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ
3. รัฐจะให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านวิชาการ จัดหาวัสดุ อุปกรณ์
หรือเงินเท่าที่จำเป็นมาสมทบแรงงานที่ประชาชนพร้อมที่จะร่วมกันเสียสละ เพื่อให้
งานบรรลุเป้าหมายและความต้องการของประชาชน
4. การดำเนินงานตามโครงการต้องอาศัยความร่วมมือ และการประสานงาน
ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้นำท้องถิ่น

งานพัฒนาท้องถิ่นได้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ สำนักงานพัฒนาการท้องถิ่น
ได้รับการยกฐานะเป็น "ส่วนพัฒนาการท้องถิ่น" ขึ้นกับกรมมหาดไทย โดยยุบรวม
ตำแหน่งสารนิเทศ์กับปลัดอำเภอพัฒนาการ เข้าด้วยกันเรียกชื่อใหม่ว่า "พัฒนากร"
ใน พ.ศ. 2503 และได้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาการท้องถิ่น (ศ.ว.พ.)
ขึ้นที่จังหวัดอุบลราชธานีใน พ.ศ. 2504 ซึ่งเปลี่ยนชื่อ เป็นศูนย์ช่วยเหลือทางวิชา
การพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม
ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2505 ยกฐานะส่วนพัฒนาการท้องถิ่น เป็น "กรมการพัฒนาชุมชน"
และในปีเดียวกันนี้เอง รัฐบาลได้จัดตั้งหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ (น.พ.ค.) ขึ้นใน
กระทรวงกลาโหม เช่นตรงกองกองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ
(กรป.กลาง) โดยรวมกำลังของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้าไปช่วยเหลือบูรณะ

การประกอบอาชีพจึงควรใช้เวลาว่างมาทำประโยชน์แก่ส่วนรวมในท้องถิ่น โครงการ

ท้องถิ่นทุรกันดารแบบขั้นที่เห็นใจ และเนื่องจากรัฐบาลได้ตระหนักถึงภัยของผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ที่เข้ามาบุกรุกแทรกแซงในท้องถิ่นชนบททางไกลทุรกันดารและมีความเร่งด่วน ทำให้ประชาชนต้องนึก จึงมีนโยบายเร่งรัดพัฒนาชนบท แม้ว่าจะมีหน่วยพัฒนาการ เคลื่อนที่ (นพค.) แล้ว แต่งงานของ นพค. เป็นงานแก้ปัญหาและพัฒนาการในบางท้องที่และจำเป็นต้องเคลื่อนที่ต่อไป ทำให้งานพัฒนาชนบทต่อไป จึงกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับประชาชน จึงได้จัดตั้งสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ขึ้นเมื่อ วันที่ 26 มกราคม 2509 ขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรี ต่อมาได้โอนไปสังกัด กระทรวงมหาดไทย (สุนทร โสทรบรรเทา 2525 : 176 - 177)

นอกจากการจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ แล้ว ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทอีกหลายโครงการ เช่น

1. โครงการพัฒนาท้องถิ่นและช่วยประชาชนให้มีความก้าวหน้าในฤดูแล้ง (ปชด.)

เมื่อ พ.ศ. 2518 รัฐบาลสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี มีนโยบายที่จะจัดความยากจนในชนบท โดยใช้มาตรการ "เงินฉั้ว" เข้าสู่ชนบท จำนวน 2,500 ล้านบาท โดยจัดสรรผ่านสภาตำบล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ อันเป็นการให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยเบื้องต้นแก่ประชาชน ตามโครงการนี้ต้องใช้แรงงานในชนบททั้งหมดหรือเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้จากการรับจ้าง โดยไม่ต้องอพยพไปทำงานนอกหมู่บ้านหรือไปทำงานในท้องถิ่นอื่น

2. โครงการพัฒนาท้องถิ่นและช่วยประชาชนให้มีความก้าวหน้า (พชช.) พ.ศ. 2519 ถือเป็นโครงการสืบเนื่องจากโครงการ ปชด. แต่เรียกชื่อใหม่ โดยจัดสรรงบประมาณ จำนวน 3,500 ล้านบาท ให้แก่สภาตำบลทั่วประเทศและสิ้นสุดลงเมื่อ รัฐบาลคณะปฏิรูปได้เข้ามามีบริหารประเทศ

3. โครงการอาสาพัฒนาท้องถิ่นของชนในฤดูแล้ง พ.ศ. 2520 โดยที่ รัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมความสามัคคีและความรักถิ่นฐานของประชาชน จึงจัดโครงการนี้ขึ้นเพราะเห็นว่าราษฎรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร พอถึงฤดูแล้งจะว่างจากการประกอบอาชีพจึงควรใช้เวลาว่างมาทำประโยชน์แก่ส่วนรวมในท้องถิ่น โครงการนี้

ไม่มีการจัดสรรเงินไปสู่ชนบทแต่ให้หน่วยราชการที่รับผิดชอบให้ความช่วยเหลือสนับสนุน

4. โครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในชนบทมีงานทำเพื่อเพิ่มรายได้แก่ตนเองนอกเหนือจากการประกอบอาชีพตามปกติ โดยไม่ต้องอพยพไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นอื่น นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกให้ประชาชนเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองช่วยกันจัดทำโครงการและควบคุมดูแลสิ่งต่าง ๆ ในท้องถิ่นของตน ทั้งยังช่วยให้ประชาชนมีสิ่งก่อสร้างที่เป็นสาธารณประโยชน์และการและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานอื่น ๆ

5. โครงการพัฒนาชนบทยากจน รัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่า การพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ยังไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ได้ จึงกำหนดแผนพัฒนาชนบทในแนวใหม่ในพื้นที่ยากจน เพื่อพัฒนาฐานะของประชาชนให้พออยู่พอกินและมีบริการขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และให้ประชาชนช่วยตัวเองให้มากขึ้น โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายจำนวน 216 อำเภอ 30 กิ่งอำเภอ ในเขต 37 จังหวัด เป้าหมายสำคัญของโครงการพัฒนาชนบทยากจน แบ่งโครงการออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

5.1 ประเภทกิจกรรมระดับหมู่บ้าน เช่น โครงการประมง โครงการแหล่งน้ำ โครงการเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก โครงการธนาคารโค - กระบือ และโครงการความโครงการเงินกู้ยืม

5.2 ประเภทกิจกรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ โครงการจัดสร้างโรงพยาบาลอำเภอ โครงการสาธารณสุขมูลฐาน โครงการโภชนาการ โครงการสินเชื่อเพื่อการเกษตร โครงการให้ความช่วยเหลือทางด้านการกฎหมายแก่ประชาชน โครงการผลิตหนังสือประกอบการเรียนรู้ในเขตชนบทยากจน และโครงการจัดหาน้ำสะอาด

5.3 ประเภทการผลิต ได้แก่ โครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ โครงการข้าวไร่ที่สูง โครงการเร่งรัดปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ โครงการพัฒนาดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นงานที่ต้องระดมสรรพกำลังจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานของรัฐบาล หน่วยงานเอกชนและหน่วยงานช่วยเหลือจากต่างประเทศ หน่วยงานที่สำคัญและมีบทบาทมาก คือ หน่วยงานของรัฐบาล ได้แก่หน่วยงานต่าง ๆ เช่น

กรมการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน มีหน้าที่หลักในการให้การศึกษาและฝึกอบรมแก่ประชาชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการปรับปรุงอาชีพ สิ่งแวดล้อม และความรู้ด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น เพื่อยกมาตรฐานการครองชีพ และความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น ให้ประชาชนมีความเข้มแข็งและเชื่อมั่นในตนเอง มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนของตนเองทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง ซึ่งสามารถแบ่งงานของกรมการพัฒนาชุมชน ได้ดังนี้ คือ

1. งานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง ได้แก่

- 1.1 ทำงานร่วมกับประชาชนในการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนงานอื่น ๆ
- 1.2 ช่วยแก้ปัญหาอุปสรรคและความเดือดร้อนของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานธุรกิจเศรษฐกิจในส่วน of ประชาชน โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 1.3 ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นที่จำเป็นที่เกินขีดความสามารถของประชาชน
- 1.4 ให้การศึกษาและการฝึกอบรมในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในครอบครัวแก่ประชาชน อันจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมและยกระดับการครองชีพ สุขภาพและอนามัยของประชาชนให้ดีขึ้น

1.5 ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นความระบอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น สามารถรับผิดชอบในการพัฒนาและปกครองตนเองได้ รวมทั้งปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของพลังกลุ่มเพื่อความมั่นคงของชาติ

1.6 ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม

2. งานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทางอ้อม ได้แก่

2.1 ผูกอบรมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจหลักการและวิธีการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

2.2 ศึกษาวิจัยและประเมินผลงานพัฒนาชุมชน ทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงงานพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น

2.3 สนับสนุนในบุคคล กลุ่มบุคคลหรือองค์การต่าง ๆ ให้ความรู้ความสามารถให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ

2.4 เป็นศูนย์กลางบริหารงานพัฒนาชุมชนและทำหน้าที่ประสานงานกับกระทรวง ทบวง กรมและองค์การต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

2.5 เป็นสำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการบริหารและประสานงานพัฒนาชุมชนและคณะกรรมการอื่นที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ให้สนับสนุนงานพัฒนาชุมชน

2.6 งานและหน้าที่อื่นๆตามที่รัฐบาลหรือกระทรวงมหาดไทยมอบหมาย (ประจวบ คล้ายเจียม 2522 : 10 - 11)

ผลการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน

การดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชนเท่าที่ผ่านมา อาจสรุปผลงานได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. การพัฒนายูนีท มีการฝึกอบรมและเพื่อพูนความรู้ให้แก่ผู้นำกลุ่มต่างๆ

เช่น คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน (กพม.) คณะกรรมการพัฒนาตำบล (กพท.)
 คณะกรรมการสภาตำบล (กสท.) ผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ ผู้นำเยาวชน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน
 (อช.) ผู้นำกลุ่มสตรี ผู้ทำหน้าที่ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็ก เป็นต้น

2. การพัฒนาอาชีพ สนับสนุนและให้การฝึกอบรมแก่สมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ และ
 สนับสนุนค่านายหน้าประมาณ เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพทางเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือน
 การพัฒนาอาชีพโดยการสาธิต การทดลองอาชีพการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ จัดตั้งศูนย์พัฒนา
 และทดลองงานอาชีพพระคัมภีร์ตำบล และให้การสนับสนุนโครงการพิเศษตามพระราชดำริ

3. การสร้างขอมสธารมสมบัติ โดยสนับสนุนค่านายหน้าประมาณการก่อสร้าง
 เงินอุดหนุนจัดซื้อวัสดุสัสมบตางงาน วัสดุและการเสียสละของราษฎร เช่น การสร้างถนน
 ภายในหมู่บ้าน การสร้างหอระฆังน้ำ ขอมสร้างท่นบและฝายน้ำล้น ขุดลอกคลอง
 สร้างประปาหมู่บ้าน สระน้ำ บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ ตลาดสด สถานอนามัยและขุมขรรค์
 ศูนย์พัฒนาตำบล เป็นต้น

4. งานอาสาสมัคร กรมการพัฒนาชุมชนได้ฝึกอบรมอาสาสมัครแล้วส่งเข้าไป
 ปฏิบัติงานในหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือผู้นำในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในการพัฒนาชุมชน
 ซึ่งมีอาสาสมัคร 4 ประเภท คือ อาสาพัฒนา เยาวชนอาสาพัฒนา อาสาสมัครชาวบ้าน
 และอาสาสมัครต่างประเทศ

สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.)

งานของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท เป็นงานพัฒนาเร่งด่วนในเขตที่มี
 การแทรกซึมมอนทำดรายของขุมการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งเริ่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2507
 ในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันได้ขยายไป 53 จังหวัดทั่วประเทศ
 และมีงานสำคัญอยู่ 3 ด้าน คือ

1. การพัฒนาขั้นพื้นฐาน ได้แก่การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน
 ในท้องที่ชนบท เช่น การสร้างถนน การพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอาชีพ

และการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่และประชาชน

2. การพัฒนาบุคคล คือการให้บริการด้านอนามัย เช่น การรักษาพยาบาล และอนามัยเคลื่อนที่ การส่งเสริมอาชีพ การปรับปรุงสภาพหมู่บ้านและการสนับสนุน การคุ้มครองป้องกัน

3. การพัฒนากันการรวมกลุ่ม เช่นการรวมกลุ่มเยาวชน และกลุ่ม อาชีพต่าง ๆ (คณะกรรมการประสานงานและวางแผนปฏิบัติงานพัฒนาชนบท

2508 : 1 - 61)

หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ (นพค.)

หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ เป็นหน่วยงานในความรับผิดชอบของกอง -
อำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ มีหน้าที่เช่นเดียวกับงานของสำนักงาน -
เร่งรัดพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.) แต่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ต้องทำหนักเร่งด่วนกว่าและ
จะต้องเคลื่อนที่ไปเรื่อย ๆ โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ จะทำเฉพาะโครงการ
ระยะสั้นเท่านั้น เพื่อมุ่งแก้ปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้าที่เป็นความเดือดร้อนของประชาชน
และมีความจำเป็นต่อท้องถิ่น แต่ไม่มีหน่วยงานอื่นเข้าไปดำเนินการ ซึ่งหน่วยพัฒนาการ
เคลื่อนที่จะเข้าไปดำเนินการบุกเบิกให้ก่อนแล้วมอบงานให้หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง
รับไปดำเนินการต่อไป (ไพฑูรย์ ขจรพันธุ์ 2511 : 22)

กระทรวงสาธารณสุข

กระทรวงสาธารณสุขมีหน้าที่ดำเนินงานเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย
สิ่งแวดล้อม และการสาธารณสุขมูลฐานแก่ชุมชน ดังนี้

1. โครงการสาธารณสุขระดับอำเภอ มีงานสร้างและปรับปรุง
โรงพยาบาลชุมชนระดับอำเภอ งานปรับปรุงสถานอนามัยเป็นสำนักงานสาธารณสุข -
อำเภอ

2. โครงการสาธารณสุขระดับตำบล ได้แก่ งานสร้างสถานอนามัย และผดุงครรภ์

3. โครงการ วางแผนครอบครัวและอนามัยแม่และเด็ก

4. โครงการสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่ การอบรมผู้สื่อข่าว - สาธารณสุข (ผสส.) การอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) การอบรม ครูฝึกระดับตำบล การจัดตั้งกองทุนยาประจำหมู่บ้าน

5. โครงการโภชนาการ มีกิจกรรมเฝ้าระวังทางโภชนาการ การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่โภชนศึกษา การผลิตและให้อาหารเสริม การสาธิต การ - จัดตั้งกองทุนโภชนาการ

6. โครงการจัดหาน้ำสะอาดและการสุขาภิบาล ได้แก่ การประปาขนาดเล็ก การสร้างถังเก็บน้ำฝนประจำครัวเรือน การจัดหาคุ่มน้ำ และเครื่องกรองน้ำ ส้วมเศรษฐกิจ และการอบรมช่างสุขภัณฑ์ เป็นต้น

7. โครงการควบคุมโรคติดต่อ ได้แก่ การเสริมภูมิคุ้มกันโรคต่างๆ

8. โครงการสาธารณสุขเคลื่อนที่ในชนบทที่ห่างไกล

9. โครงการรักษาพยาบาลทางวิหุญ

10. โครงการสุขศึกษาและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การสุขศึกษาในชุมชน สุขศึกษาในโรงเรียน สุขศึกษาในโรงพยาบาล และ สุขศึกษาในสถานอนามัย

11. โครงการทันตสาธารณสุข มีกิจกรรมฝึกอบรมครูในโรงเรียน อบรมเจ้าหน้าที่ ผสส. อสม. งานทันตกรรมป้องกัน งานทันตกรรมเคลื่อนที่ การบริหาร ด้านรักษาแก่ประชาชน

12. โครงการอนามัยโรงเรียน ได้แก่ การอบรมครู อบรม - เจ้าหน้าที่สาธารณสุข การอบรมผู้นำโรงเรียน บริการตรวจสุขภาพและให้การรักษา

13. โครงการจัดบริการสาธารณสุขผ่านสถานบริการที่มีอยู่เดิม (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ศรีสะเกษ 2525 : 20 - 25)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินการพัฒนาชุมชนในถิ่นต่างๆ ดังนี้

1. งานด้านเศรษฐกิจการเกษตร แนะนำกลไกการให้ปลูกลี้น้อย เลี้ยงสัตว์ที่ลงทุนต่ำ แต่ได้ผลตอบแทนสูง ส่งเสริมให้ใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์
2. การทำนา เร่งปรับปรุงพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดีและเร่งพัฒนาผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น ค้นคว้าและแนะนำกลไกให้รู้จักป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
3. การปลูกลี้นอกเหนือจากข้าว ส่งเสริมให้ปลูกลี้นอกเหนือจากข้าวและพืชอื่นๆ
4. การประมง ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การบูรณะแหล่งน้ำเป็นต้น

5. การเลี้ยงสัตว์ ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ให้มีปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการ โดยการบำรุงพันธุ์และป้องกันปราบปรามโรคระบาดสัตว์
6. การป่าไม้ ดำเนินการบำรุงรักษาป่า ปลูกป่า ศึกษาค้นคว้าผลิตภัณฑ์จากป่าเพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้ผลิตภัณฑ์จากป่า
7. การชลประทาน ขยายเนื้อที่ชลประทานให้กว้างขวางสำรวจแหล่งน้ำเพื่อนำมาใช้ในการเกษตรและช่วยเหลือชาวนานอกเขตชลประทาน
8. ศึกษาค้นคว้า วิจัย ส่งเสริมและให้การศึกษแก่เจ้าหน้าที่และประชาชน

9. ส่งเสริมให้กลไกปลูกลี้นอกเหนือจากข้าว ทำงานอดิเรกเกี่ยวกับการกลั่นกรอง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แก่ผู้ประกอบการ (สมทรง เชมะวิชานุกิต 2521 : 40 - 41)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นหน่วยงานหนึ่งในกระทรวง - ศึกษาธิการที่มีหน้าที่ในการให้บริการทางการศึกษาที่นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งที่เป็นกิจกรรมการศึกษาโดยเฉพาะหรือส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น

เพื่อมุ่งให้ประชาชนรู้จักคิดและแก้ปัญหาตลอดจนฝึกทักษะอาชีพเพื่อพัฒนาความรู้เฉพาะ -
 อย่างตามความต้องการและความสนใจของประชาชนทุกเพศทุกวัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
 เพื่อผลผลิตและเพิ่มคุณภาพของประชาชนให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

หลักการที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนถือเป็นหลักปฏิบัติในทุกกิจกรรม
 และทุกกลุ่มเป้าหมายที่รับผิดชอบก็คือ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น และ
 แก้ปัญหาเป็น เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ
 ได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงได้จัดกิจกรรมในลักษณะของการให้การศึกษาตลอดชีวิต โดยจัด -
 กิจกรรมเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. กิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน เป็นการให้ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐาน
 ในการดำรงชีวิตมุ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีเครื่องมือ
 ในการประกอบอาชีพ เช่น การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และการศึกษาผู้ใหญ่
 สายสามัญ ระดับต่าง ๆ

2. กิจกรรมด้านทักษะเพื่อการดำรงชีวิต เป็นการเพิ่มพูนความรู้
 และทักษะอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานและดำรงชีวิต เป็นรูปแบบของการศึกษา
 ที่จัดขึ้นตามความต้องการและความพร้อมของประชาชน กิจกรรมประเภทนี้จะมีลักษณะ
 ของการฝึกทักษะอาชีพต่างๆ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยจัดในรูปของโรงเรียน
 อาชีวศึกษาผู้ใหญ่ประจำที่ โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่
 และกลุ่มสนใจ

3. กิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อ
 เหตุการณ์หรือความรู้รอบตัวเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมประเภทนี้จัดขึ้น
 เพื่อป้องกันการล้าสมัย และส่งเสริมความรู้ความคิดในการริเริ่มสร้างสรรค์ โดย -
 จัดบริการความรู้ผ่านสื่อมวลชนทุกชนิดและแหล่งวิชาความรู้ที่สามารถเรียนด้วยตัวเองได้
 นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งห้องหนังสือประจำหมู่บ้าน หอสมุดประชาชน จังหวัดและอำเภอ
 การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ การจัดการวิทยุและโทรทัศน์ การผลิตเอกสาร
 และสิ่งพิมพ์สำหรับชาวชนบท บริการด้านโสตทัศนศึกษา ตลอดจนการจัดนิทรรศการต่างๆ
 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 3 - 4)

หน่วยงานเอกชน

หน่วยงานเอกชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ สมาคม มูลนิธิ ชมรม และองค์การ เอกชนอื่นๆ เช่น

1. มูลนิธิบูรณะชนบท ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2510 ปฏิบัติงานในเขตจังหวัด ชัยนาทและอุทัยธานี งานที่สำคัญได้แก่ งานส่งเสริมบ้านอาชีพ การส่งเสริมการศึกษา งานส่งเสริมด้านสาธารณสุข งานส่งเสริมอัครประชาภิบาล เป็นต้น

2. สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะด้านการให้บริการวางแผนครอบครัวและด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชน ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517

นอกจากองค์การเอกชนที่กล่าวแล้ว ยังมีองค์การเอกชนอื่นๆที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เช่น มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ สภาสตรีแห่งชาติ สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม และองค์การทางศาสนา เป็นต้น

หน่วยงานช่วยเหลือจากต่างประเทศ ลักษณะความช่วยเหลือจากต่างประเทศ มี

2 ลักษณะ คือ

1. การให้เงินช่วยเหลือแบบให้เปล่าและให้กู้ยืม รัฐบาลต่างประเทศ หรือมูลนิธิเอกชนในต่างประเทศอาจให้เงินช่วยเหลือแบบให้เปล่า หรือให้กู้ระยะยาว สำหรับให้หน่วยงานของรัฐบาลนำมาใช้ในการดำเนินงาน เช่น ความช่วยเหลือจาก - สหรัฐอเมริกา กานาดา อังกฤษ เยอรมัน อิสราเอล ญี่ปุ่น องค์การสหประชาชาติ หรือธนาคารโลก เป็นต้น

2. การให้ความช่วยเหลือโดยรัฐบาลต้องมีส่วนสมทบ ซึ่งรัฐบาลต้องออกเงิน สมทบจำนวนหนึ่งตามข้อตกลง แยกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ

2.1 การให้ความช่วยเหลือทางด้านการวิชาการ โดยเจ้าของประเทศ
ผู้ให้ความช่วยเหลือจะส่งผู้เชี่ยวชาญมาประจำให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ
และให้คำปรึกษาแนะนำ

2.2 การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ โดยฝ่ายช่วยเหลือจะจัดหาวัสดุอุปกรณ์
มาให้

2.3 การส่งข้าราชการและเจ้าหน้าที่ไปศึกษา ฝึกงานในต่างประเทศ
ตามโครงการต่างๆ (สุนทร โคตรบรรเทา 2525 : 192 - 194)

องค์กรการบริหารการพัฒนาชนบท

เพื่อให้การบริหารการพัฒนาชนบทบรรลุตามเป้าหมายและหลักการที่กำหนดไว้
และประสานการพัฒนาชนบทรูปแบบต่างๆให้มีความซึกแย้งทางการบริหารน้อยที่สุด
สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบท
พ.ศ. 2524 ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 2524 ดังนี้

1. ยึดหลักการประสานงานและเอกภาพในการบริหารการพัฒนาชนบท
โดยปรับปรุงและใช้ประโยชน์องค์กรที่มีอยู่เดิมให้มากที่สุด โดยให้มีคณะกรรมการ
นโยบายระดับชาติเพียงคณะเดียว

2. การจัดองค์กรบริหาร ควรแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

2.1 ระดับชาติ มีคณะกรรมการกำกับนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติ
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการสร้างงานในชนบท
(กสช.) แล้วให้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ขึ้น ส่วนคณะกรรมการ
ชุดอื่นๆให้ยุบเลิกไป

2.2 ระดับจังหวัด ให้มีคณะกรรมการสร้างงานในชนบทระดับจังหวัด
(กสจ.) และคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) เท่านั้น โดยจัดตั้งคณะอนุกรรมการ
พัฒนาชนบทระดับจังหวัด (อกช.) ขึ้นตามลักษณะงานเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ กพจ.

2.3 ระดับอำเภอ ทั้งคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) โดย
ยกเลิกคณะกรรมการพัฒนาชนบทระดับอำเภอ (กพช.อ.) และคณะกรรมการบริหาร
และประสานงานพัฒนาอำเภอ

2.4 ระดับตำบลและหมู่บ้าน โดยยกเลิกคณะกรรมการพัฒนาชนบท
ระดับตำบล (กพช.ต.) และยึดถือเอาสภาตำบลเป็นหลักในการพัฒนาชนบท มีคณะ
ทำงานสนับสนุนการปฏิบัติงานพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปค.) เป็นผู้ช่วยเหลือ
ส่วนในระดับหมู่บ้านให้ใช้คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน (กพม.) หรือคณะกรรมการ
กลางหมู่บ้าน อคป. ที่นี้อยู่เดิมต่อไป

(คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2527 : 75 - 77)

แนวนโยบายแห่งชาติในการดำเนินงานพัฒนาชนบท

นโยบายการพัฒนาชนบทของประเทศ ได้กำหนดแนวทางไว้ 3 ประการ คือ

1. นโยบายการพัฒนาชนบทปกติ ใช้เพื่อการพัฒนาชนบททั่วไป มีแนวทางพัฒนา ดังนี้ คือ ปรับปรุงการให้บริการธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพและได้ประโยชน์มากที่สุด ให้บริการทางคมนาคมและสินเชื่อ ส่งเสริมให้เอกชนมีส่วนร่วมในการผลิต ขยายระบบการส่งน้ำ ขยายการอุตสาหกรรมและบริการเข้าไปในเขตเกษตรกรรม ปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐในการบริหารการพัฒนาคำนการเกษตร เน้นการกระจายบริการทางสังคม การศึกษาสาธารณสุข ให้ชาวชนบทมีส่วนร่วม มีโอกาสได้รับบริการและมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต

2. นโยบายการพัฒนาชนบทแนวใหม่ มีหลักสำคัญ ดังนี้

2.1 ยึดพื้นที่เป็นหลัก โดยให้ความสำคัญแก่พื้นที่ยากจนหนาแน่นก่อน

2.2 พัฒนาระบบของประชาชนให้พออยู่พอกิน มีบริการพื้นฐานขั้นต่ำอย่างทั่วถึง

2.3 ปรับปรุงระบบการทำงานให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเองให้มากขึ้นตามลำดับ

2.4 แก้ปัญหาที่ประชาชนเผชิญอยู่จริงให้ทั่วถึงพื้นที่ชนบทยากจน โดยเน้นเทคนิคที่ประชาชนทำได้เองและมีการลงทุนต่ำ

2.5 ให้ประชาชนมีส่วนแก้ไขปัญหของตัวเองให้มากที่สุด

3. พื้นที่เป้าหมายและเป้าหมายในการพัฒนาชนบท แผนพัฒนาชนบทเขตยากจน ได้กำหนดเป้าหมายที่สำคัญๆ ไว้ 3 ประการ คือ เป้าหมายด้านพื้นที่ เป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคม และ เป้าหมายวงเงิน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 พื้นที่เป้าหมาย สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย ลงวันที่ 27 มกราคม 2524 มีพื้นที่เป้าหมาย 216 อำเภอ 30 จังหวัดในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.2 เป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคม

3.2.1 เป้าหมายทางเศรษฐกิจ คือเพิ่มผลผลิตการเกษตรในเขตชนบทยากจนหนาแน่นซึ่งเคยอยู่ในระดับเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 1 ต่อปี ให้มีอัตราเฉลี่ยสูงขึ้นเป็นร้อยละ 2 ต่อปี

3.2.2. เป้าหมายทางสังคม คือจัดให้มีโครงสร้างระบบสาธารณสุขมูลฐานบริการทางการแพทย์ในระดับอำเภอ และมีหนังสือประกอบการเรียนให้ทั่วถึงในพื้นที่เป้าหมายภายใน 2 ปี ให้บริการทางโภชนาการแก่เด็กและหญิง 2.2 ล้านคน ให้บริการน้ำสะอาดแก่ประชาชนประมาณ 3 ล้านคน และให้บริการทางกฎหมายโดยตรงแก่เกษตรกรรายท่อนไม่ต่ำกว่า 5,000 คน

3.3 เป้าหมายวงเงิน รัฐบาลเน้นการจัดหาแหล่งเงินเพื่อจัดสรรให้แก่แผนงานและโครงการต่างๆ เป็นวงเงินทั้งสิ้น 8,593.38 ล้านบาท

นอกจากนี้รัฐยังได้กำหนดแผนงานหลักขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนยากจนจำนวน 7.5 ล้านคน สามารถหลุดพ้นจากปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความยากจน เช่น ความขาดแคลน ความทวิโหย โรคภัยไข้เจ็บและการขาดความรู้ แผนงานหลักที่กำหนดขึ้นมี 4 แผนงานคือ

1. แผนงานสร้างงานในชนบทเป็นแผนงานเฉพาะหน้าที่ดำเนินการต่อเนื่องจากปีก่อนๆ เพื่อช่วยให้ประชาชนมีงานทำและกระจายรายได้ให้แก่ประชาชน ตลอดจนทั้งเป็นการพัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว มีโครงการต่างๆ เช่น โครงการก่อสร้างปรับปรุงและซ่อมแซมสิ่งสาธารณประโยชน์ โครงการปรับปรุงแหล่งน้ำ โครงการประเภ็จางแรงงาน และแรงงานฝีมือ การปรับปรุงการคมนาคมในหมู่บ้าน โครงการอบรมเจ้าหน้าที่และกรรมการต่างๆ

2. แผนงานกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน มีโครงการต่างๆ ได้แก่ โครงการประมงหมู่บ้าน โครงการก่อสร้างแหล่งน้ำหมู่บ้าน โครงการธนาคาร โค - กระบือ โครงการสัตว์ขนาดเล็ก และโครงการพัฒนาชนบทยากจน ตามโครงการเงินกู้ยืมระยะที่ 2

3. แผนงานบริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ โครงการโรงพยาบาลอำเภอ
โครงการสาธารณสุขมูลฐาน โครงการโภชนาการ โครงการสินเชื่อการเกษตร
โครงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โครงการผลิตหนังสือประกอบ -
การเรียนในเขตชนบทยากจน และโครงการจัดหาผ้าสะอาดในเขตชนบทยากจน

4. แผนงานการผลิต ได้แก่ โครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ
โครงการข้าวไร่ที่สูง โครงการเร่งรัดปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุในพื้นที่เป้าหมาย
และโครงการพัฒนาดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ปาพจน์ โสภณ 2526 : 30 - 56)

การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาประเทศนั้น ถึงแม้ว่ารัฐจะมีแผนการ มีโครงการทั้งทางด้าน
เศรษฐกิจและสังคมไว้ดีเพียงใดก็ตาม แต่หากว่าขาดการพัฒนาบุคคลเสียก่อนเป็น
อันดับแรกแล้ว แผนพัฒนานั้นก็ไม่ว่าจะบรรลุเป้าหมายได้ หรืออาจจะบรรลุ เป้าหมายได้
ก็ต้องใช้เวลานาน ในแง่ของการพัฒนาประเทศ มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง มีค่ากว่า
ทรัพยากรอื่นใดทั้งสิ้น การมีแต่ทรัพยากรธรรมชาติไม่มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็ไร้ -
ความหมาย (นิพนธ์ ศศิธร 2524 : 119) การที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มี
ความงอกงามทางด้านสติปัญญาและด้านอื่นๆ จนมีความสามารถที่จะเป็นทรัพยากรในการ
พัฒนาชาติได้นั้น ต้องตั้งอยู่บนรากฐานของการให้การศึกษา ดังนั้นการพัฒนาศึกษา
จึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามขั้นพื้นฐานในอันที่จะพัฒนากำลังคนของประเทศให้มี
ประสิทธิภาพและให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524 : 35)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา จึงต้องอาศัยการ -
ศึกษาเป็นแกนนำโดยการวางแผนและพัฒนาศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ
ทั้งแผนพัฒนาศึกษา ระยะที่ 5 ได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาศึกษา โดยมุ่ง
ดำเนินการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน และเป็นการจัดการศึกษา
เพื่อก่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2526 : 14)

การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องคำนึงถึงทิศทางและจุดมุ่งหมายของการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ เช่น ในสภาพปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศกำลังเผชิญกับปัญหาความยากจน จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพเพื่อแก้ปัญหาทั้งมวลปัญหาของการศึกษาน่าจะเน้นการให้โรงเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทางปฏิบัติ คือสามารถผลิตได้มากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น เปลี่ยนความคิดเก่าๆที่ไร้ยางอายไม่ยอมรับความคิดใหม่ อันจะช่วยยกระดับการครองชีพและการเป็นอยู่ที่ดีแก่ตนเองและชุมชน (Reddy. 2521 : 87)

ในขณะเดียวกันโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ก็มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หากประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษาในระบบให้ยาวนานขึ้น พื้นความสามารถย่อมสูงขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษาอยู่ในสถานศึกษายาวนานขึ้น ย่อมก่อให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่อยู่ในโรงเรียนในระยะเวลาที่สั้นกว่า (พนัส หันนาจินทร์ 2521 : 93) ระบบการศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงขยายการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษา เป็น 6 ปี นอกจากนั้นในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ยังเน้นการให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน ด้วยการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเน้นหนักด้านคุณภาพของการศึกษา ฉะนั้นรูปแบบในการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อผลด้านการพัฒนาประเทศ จึงมี ดังนี้

1. จัดการศึกษาทุกระดับทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน
2. มุ่งเน้นการคิดเป็น ทำเป็น ดำรงตนเป็นและแก้ปัญหาเป็น
3. ให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยกระจายสถานศึกษาออกไปทั่วประเทศ สนับสนุนให้ชาวชนบทและกลุ่มชนที่มีโอกาสน้อยได้รับบริการทางการศึกษาในอัตราส่วนที่มากขึ้นเป็นพิเศษ
4. เกร็งฝึกอบรมด้านระเบียบวินัย คุณธรรม ความรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
5. ปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท
6. ให้สถานศึกษาเป็นแหล่งบริการทางการศึกษา ศิลป วัฒนธรรม การกีฬา และพละนันทนาการแก่ชุมชน (ปาพจน์ โสภณ 2526 : 64)

การบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษา เป็นสาขาหนึ่งของการบริหารทั่วไป ซึ่งได้วิวัฒนาการมาจนมีลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่ง คาร์เตอร์ วี. กูด ได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารการศึกษา ไว้ว่า หมายถึง การนำ การควบคุม จัดการในเรื่องต่างๆทั้งหมด รวมทั้งการบริหารงานบุคลากรโดยมุ่งสู่จุดหมายปลายทางของการศึกษา และหมายถึง การนำ ควบคุมและจัดการกระบวนการทั้งหลาย เช่น การบริหารบุคลากร การวางแผน การเรียนการสอน เป็นต้น (Good. 1973 : 14) และ บุญโญ สาทร (บุญโญ สาทร 2516 : 35) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึงกิจกรรมต่างๆที่บุคคลร่วมมือดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกในทุกๆด้าน เพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆที่อาศัยการเลือกสรรและควบคุมสิ่งแวดล้อมให้แสดงปฏิกิริยาต่อบุคคลเพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมาย ซึ่งจะเห็นว่า การบริหารการศึกษามีภาระกิจที่จะต้องปฏิบัติหลายประการ ศูนย์พัฒนาการบริหารการศึกษาในภูมิภาคต่างๆของสหรัฐ ได้ดำเนินการวิจัยและจำแนกภาระกิจของการบริหารการศึกษา เป็น 3 แนวทาง คือ (วิจิตร ศรีสอาน 2523 : 32 - 34)

1. จำแนกภาระกิจตามลักษณะและขอบข่ายของงาน มี 4 ภารกิจ คือ
 - 1.1 ความสัมพันธ์กับชุมชน
 - 1.2 การปรับปรุงส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา
 - 1.3 การสรรหาและพัฒนาบุคลากร
 - 1.4 การจัดหาและดูแลเรื่องการเงิน อาคารสถานที่และอุปกรณ์
2. จำแนกตามบทบาทและพฤติกรรมการบริหาร พบว่า พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้บริหารการศึกษา มี 9 ประการ คือ
 - 2.1 มีบทบาทในการกำหนดเป้าหมายการศึกษาโดยทั่วไปและเป้าหมายของโรงเรียน
 - 2.2 ส่งเสริมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของโรงเรียน

- 2.3 รับผิดชอบในการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรในหน่วยงานให้ชัดเจน
 - 2.4 รับผิดชอบประสานการดำเนินงานด้านต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์
 - 2.5 รับผิดชอบในการประเมินผลของหน่วยงาน
 - 2.6 ทำงานกับผู้นำชุมชนเพื่อการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษา
 - 2.7 ใช้ทรัพยากรทางการศึกษาของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด
 - 2.8 ส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายและประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการศึกษา
 - 2.9 รับผิดชอบในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
3. จำแนกตามเกณฑ์สมรรถภาพของผู้บริหาร มี 8 การกิจ คือ
- 3.1 การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
 - 3.2 กิจการนักเรียน
 - 3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
 - 3.4 บุคลากรของโรงเรียน
 - 3.5 อาคารสถานที่
 - 3.6 ยานพาหนะ
 - 3.7 การจัดระบบงาน
 - 3.8 งานธุรการและการเงิน

หน้าที่ของโรงเรียนในชุมชนไทย

โรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันในสังคม ควรทำหน้าที่ในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. โรงเรียนในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่ชุมชน เนื่องจากสังคมนี้ การเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โรงเรียนซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน จึงต้องมีบทบาทเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1.1 เป็นผู้ริเริ่มการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากโรงเรียนเป็นที่รวมของบุคลากรที่ผ่านการศึกษอบรมในระดับที่สามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนและเยาวชนได้ จึงควรคิดเริ่มสิ่งใหม่ๆที่จะนำความเจริญมาสู่ชุมชน

1.2 เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง เพราะครูเป็นผู้ที่ได้รับ ความเคารพ เชื่อถือจากประชาชน และโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชน

2. โรงเรียนในฐานะสถานฝึกวิชาชีพ นอกจากโรงเรียนจะให้ความรู้ในวิชาสามัญแล้ว ยังต้องให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพด้วย จึงมีบทบาทดังนี้

2.1 บทบาทที่เกี่ยวข้องของคามหลักสูตร โรงเรียนจะต้องสอน หรือฝึกให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในทางวิชาชีพตามหลักสูตร เช่น หลักสูตรระดับประถมศึกษา มีเจตนาหรือความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักและเกิดเจตคติที่ดีต่อ วิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนได้มีความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

2.2 บทบาทในการให้บริการชุมชน คือการเปิดสอนวิชาชีพ ให้แก่สมาชิกในชุมชนซึ่งอาจจัดในรูปกลุ่มสนใจ หรือในรูปอื่นๆในระยะสั้น ทั้งนี้โดยการ ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น

3. โรงเรียนในฐานะเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ อยู่ในชนบทและอยู่อย่างกระจัดกระจาย โอกาสที่จะได้รับความรู้และวิทยาการใหม่ๆจึงมีน้อย โรงเรียนจึงควรมีบทบาท ดังนี้

3.1 ศูนย์รวมข่าวสาร นอกจากจะให้ข่าวสารแก่ชุมชนแล้ว โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับข่าวสารในรูปแบบต่างๆ เช่น การเปิด ห้องสมุดให้ชุมชนใช้ การจัดที่อ่านหนังสือสำหรับชุมชน การออกวารสารของโรงเรียน เป็นต้น

3.2 ศูนย์รวมความรู้เกี่ยวกับด้านอาชีพ โดยการเปิดอบรมให้ความรู้ ด้านอาชีพเป็นครั้งคราวหรือทำหน้าที่เป็นหน่วยประสานงาน การให้บริการด้านสถานที่หรือ เครื่องมือในการฝึกอบรม เป็นต้น

3.3 เป็นตัวอย่างในการดำเนินงาน เช่นการจัดทำแปลงสาธิต การสาธิตการทำกิจกรรมตัวอย่างอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนมีบริเวณและสถานที่เพียงพอ และอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม สะดวกต่อการเข้ารับบริการ

3.4 ศูนย์รวมวัฒนธรรม โรงเรียนควรมีบทบาทสำคัญ ในการดำเนินงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น เช่น การจัดงานประเพณีต่างๆ การละเล่น รวมทั้งการกีฬา และกิจกรรมนันทนาการ เป็นต้น (ปรีชา คัมภีร์ปภรณ์ 2526 : 112 - 117)

บทบาทของการประถมศึกษากับการพัฒนาประเทศ

ในฐานะที่การประถมศึกษาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ในการกำหนดนโยบายการประถมศึกษา ได้คำนึงถึงความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล แผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอยู่แล้ว จึงกล่าวได้ว่า การประถมศึกษาได้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอยู่ด้วย เพียง - แต่อาจจะจะเป็นบทบาทโดยตรงหรือโดยอ้อมเท่านั้น

ประเทศไทยได้ยอมรับบทบาทของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาประเทศมา ตั้งแต่เริ่มต้นของการจัดการศึกษา แต่เมื่อพิจารณาแนวความคิดในการใช้การศึกษา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศแล้วจะเห็นลักษณะที่แตกต่างกัน เป็น 2 แนวความคิด คือ

แนวความคิดที่ 1 มีความเชื่อว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ให้มีความรู้ความชำนาญและคุณธรรม อันจะช่วยในการดำรงชีวิตในสังคม และเมื่อบุคคล แต่ละคนได้รับการพัฒนาแล้ว บุคคลเหล่านั้นก็จะออกไปมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ในทางใดทางหนึ่ง ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะยังผลให้ประเทศชาติโดยรวม ได้รับการพัฒนาไปโดยอัตโนมัติ

บทบาทของโรงเรียนตามแนวคิดนี้ คือ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามความคาดหวังของหลักสูตร แล้วสังคมโดยรวม ก็จะพัฒนาไปเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 95)

แนวความคิดที่ 2 มีความเชื่อว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาตัวบุคคลและสังคมควบคู่กันไปเนื่องจากความสำคัญที่ว่า แม้ผู้เรียนจะได้ลงทุนในด้านต่างๆ ไปมากในการศึกษาเล่าเรียน แต่สังคมโดยรวมและผู้ที่มีพลาคโอกาสในการศึกษาได้ร่วมลงทุนไปด้วยเป็นจำนวนมาก หรืออาจมากกว่าการลงทุนของผู้เรียนแต่ละคนด้วยซ้ำไป ดังนั้นจึงไม่เป็นการชอบธรรมที่จะให้ผลประโยชน์ของการศึกษาไปตกอยู่เฉพาะตัวผู้เรียนเพียงฝ่ายเดียว แต่สังคมโดยรวมและบุคคลที่อยู่ภายนอกสถาบันควรได้รับประโยชน์จากบุคคลที่มีโอกาสรับการศึกษาและจากสถาบันการศึกษาด้วย

บทบาทของโรงเรียนตามแนวคิดนี้ คือการจัดกาและการประสานงานในการพัฒนาชุมชนตามสภาพความพร้อมของโรงเรียนและสภาพปัญหาของชุมชน

โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีโรงเรียนที่ยึดถือแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งอยู่ และได้มีโรงเรียนที่สำคัญในบทบาทโดยตรงในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งอาจสรุปบทบาทในการพัฒนาประเทศของโรงเรียนประถมศึกษา ได้ทั้ง 2 แนวทาง ดังนี้คือ

1. การสำเร็จการศึกษา

1.1 จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา ในปีการศึกษา 2525 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้การศึกษาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 รวม 6,442,651 คน มีผู้สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 863,094 คน ในจำนวนนี้จะเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 42 และไม่ได้เรียนต่อประมาณร้อยละ 58 คิดเป็นจำนวน 500,594 คน ซึ่งผู้ที่ไม่ได้เรียนต่อส่วนใหญ่จะออกไปช่วยเหลือการประกอบอาชีพของผู้ปกครองหรือลงมือทำงานรับจ้างและทำงานอิสระส่วนตัว (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 97) อย่างไรก็ตาม ได้มีบางโรงเรียนจัดสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพโดยลัดจ์จนนักเรียนสามารถออกไปประกอบอาชีพได้ และบางโรงเรียนได้จัดการสอนวิชาชีพซ่อมเสริมเป็นพิเศษแก่ผู้ที่ไม่ได้เรียนต่อ เพื่อช่วยให้สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้อย่างจริงจัง

1.2 สิ่งที่เราเรียนรู้ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ได้กำหนดจุดหมายให้เกิดแก่ผู้เรียน รวม 4 หมวด คือ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2520 : 1 - 3)

ก. หมวดที่ว่าด้วยคุณสมบัติที่ต้องการเน้น ได้แก่ ความ - เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ ซื่อสัตย์ เพียร ซื่อสัจ ประหยัด อุตุน รู้จักคิดวิจารณ์ มีน้ำใจ เป็นนักกีฬา รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้โดยรู้ จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำและมีความที่ดี

ข. หมวดที่ว่าด้วยความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ เรื่องของสุขนิสัยทั้งส่วนตนและส่วนรวม ทั้งทางกายและทางจิตใจ ความรู้เรื่องกฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน การหาทรัพย์ ใช้จ่ายทรัพย์และการออมทรัพย์ วิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน การสหกรณ์ การผลิต การบริโภคและคิดปะต่าง ๆ

ค. หมวดที่ว่าด้วยชีวิตที่สงบสุข ได้แก่ การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมการ เข้าใจและศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือและนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ การคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์ มีอิสระในการคิดและพร้อมที่จะรับความคิดของผู้อื่นอย่างมีเหตุผลและการรู้จักแก้ปัญหาโดยสันติวิธี

ง. หมวดที่ว่าด้วยสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ ได้แก่ การเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้คุณค่าและรักษาคิดพัฒนาธรรมของชาติ ส่วนนี้ในหน้าที่และสิทธิของตน รู้ความสำคัญของครอบครัว สังคมและท้องถิ่น มีความเข้าใจอันดีต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สามารถรวบรวมกำลังสติปัญญา กำลังกายและกำลังทรัพย์ เพื่อความเจริญและมั่นคงของประเทศ รู้คุณค่าของความเป็นไทยและภูมิใจที่เกิดในดินแดนดินไทย

ดังนั้น เมื่อนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาไปแล้ว จึงคาดหวังได้ว่าจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในทางภาษาไทยและการคิดคำนวณที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน มีเจตคติที่ดีในการทำงานมีความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ มีชั้นดีธรรม มีความรู้พื้นฐานในวิชาการต่างๆที่จะศึกษาต่อทางสายสามัญและสายอาชีพได้ ตลอดจนทั้งเป็นพลเมืองดีของชาติ

2. การพัฒนาชุมชน

แต่เดิมมีการคัดเลือกโรงเรียนประถมศึกษาบางโรงเรียนเป็นโรงเรียนชุมชน โดยการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนเพิ่มเติมเป็นกรณีพิเศษ และมีการอบรมครูใหญ่และครูโรงเรียนชุมชนตลอดทั้งการอบรมผู้บริหารระดับสูงเพื่อให้สามารถส่งเสริมโรงเรียนชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการจัดโรงเรียนชุมชนดังกล่าว ปรากฏว่าในปีการศึกษา 2524 มีโรงเรียนชุมชน จำนวน 1,195 โรง คิดเป็นร้อยละ 3.98 ของโรงเรียนประถมศึกษาทั้งประเทศ ซึ่งมีจำนวน 30,548 โรงเรียน

การจัดโรงเรียนบางโรงเรียนเป็นโรงเรียนชุมชนนั้น มีประโยชน์ในการศึกษาหารูปแบบที่จะดำเนินการต่อไป แต่ก็อุปสรรคให้โรงเรียนต่างๆ ไปที่อยู่นอก - โครงการเข้าใจว่าไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชนเพราะไม่ใช่โรงเรียนชุมชน แต่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติพิจารณาเห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นงานหนึ่งในจำนวน 6 งานของโรงเรียน และได้เสนอโครงการตัวอย่างไว้ เช่น โครงการกรรมการศึกษา โครงการมูลนิธิ หรือสมาคม โครงการวันสำคัญ โครงการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน โครงการบุคคลดีเด่น โครงการส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน โครงการประชาสัมพันธ์ และโครงการชุมชนศึกษา เป็นต้น

นอกจากนี้ ได้มีโรงเรียนหลายโรงเรียนที่ได้แสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งปรากฏผลเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของสาธารณชน โดยมีโครงการหรืองานต่างๆ เช่น โครงการช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในรูปต่างๆ การฝึกอบรมวิชาชีพ การสาธิต การจัดบ้านตัวอย่าง สหกรณ์โรงเรียนเพื่อนักเรียนและประชาชน การให้บริการอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ การจัดบริการข่าวสารความรู้ โครงการสหกรณ์ยา การส่งเสริมประชาธิปไตยและจริยธรรม การส่งเสริมประเพณีและศิลปะ เป็นต้น จากการแสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนต่างๆ ดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าโรงเรียนจะมีขนาดแตกต่างกัน และทั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน โรงเรียนก็สามารถแสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนได้ตามสภาพของโรงเรียนและปัญหาของชุมชน

ดังนั้นในฐานะที่โรงเรียนเป็นหน่วยงานของรัฐ มีภาระหน้าที่ต้องสนองนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติอยู่ด้วย และมีบุคลากรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของชุมชน จึงน่าจะได้แสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติพร้อมๆ กันไปทั้ง 2 ทาง คือ

1. จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
ตามความคาดหวังของหลักสูตร

2. พัฒนาชุมชน ตามสภาพความพร้อมของโรงเรียนและสภาพปัญหาของชุมชน เพื่อให้โรงเรียนได้ทำหน้าที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งของรัฐในการพัฒนาประเทศ ซึ่งผลของการพัฒนาชุมชนจะช่วยให้โรงเรียนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นด้วย

โดยนัยนี้ โรงเรียนควรทำหน้าที่พัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ในด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา อาชีพ วัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงามต่างๆ (ส่วนงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 103 - 118)

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ยังได้จัดโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน โดยกำหนดเป้าหมายจำนวน 300 โรงเรียนต่อไป ตั้งแต่ ปี 2526 - 2529 รวม 4 ปี จำนวน 1,200 โรงเรียน หรือครอบคลุมพื้นที่ 2,400 หมู่บ้าน จำนวนประชากรประมาณ 1,200,000 คน จะได้รับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข และการปกครองตนเอง ให้มีคุณภาพสูงขึ้น

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมาย เป็นศูนย์กลางในการช่วยพัฒนาชุมชน ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคม เพื่อคุณภาพชีวิตได้

2. ส่งเสริมให้ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถดำเนินการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาคน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นที่โรงเรียนรับผิดชอบ

3. เพื่อพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความรักและยอมรับความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนโดยการพึ่งตนเอง
4. ให้รู้จักคัดเลือกและพัฒนาผู้นำ ให้ได้ผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละ มีคุณสมบัตินักพัฒนา
5. ให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียนในสถานศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
6. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์ประสานงาน กลอดจนการบริการด้านวิชาการและอาชีพเพื่อพัฒนาชนบท
7. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นแหล่งข่าวสาร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน
8. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์ส่งเสริมกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 : 25)

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษาในการพัฒนาชุมชน

ผู้บริหารโรงเรียน ถือได้ว่าเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจการทั้งปวงของโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษาควรมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน ดังนี้คือ

1. บทบาทของผู้บริหารการศึกษาในฐานะผู้นำท้องถิ่น มีบทบาทดังนี้
 - 1.1 เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสถานต่างๆ ของท้องถิ่นและชุมชน
 - 1.2 เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดใหม่หรือสิ่งใหม่ๆ พร้อมทั้งแนะนำแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับแนวคิดนั้นด้วย
 - 1.3 เป็นผู้ช่วยวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

1.4 เป็นผู้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึกและสร้างแรงจูงใจ
เพื่อกระตุ้นหรือช่วยให้เกิดการกระทำในทางสร้างสรรค์ หรือการพัฒนาให้เกิดขึ้นในชุมชน

1.5 เป็นผู้รับฟังปัญหา ความต้องการและความคิดเห็นของชุมชน
แล้วนำเสนอผู้ที่เกี่ยวข้องและเผยแพร่แก่ชุมชน เพื่อประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาชุมชน

1.6 เป็นผู้รวบรวมวางแผนพัฒนาชุมชน

1.7 เป็นผู้รวมควบคุม กำกับ ดูแลให้มีการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้

1.8 เป็นผู้รวมติดตามผลและประเมินผลตามแผนที่วางไว้

1.9 เป็นผู้รวมรายงานหรือเผยแพร่ผลงานพัฒนาชุมชนให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

2. บทบาทของผู้บริหารการศึกษาในฐานะผู้ประสานงาน เนื่องจากการ -
ประสานงานเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการบริหาร การประสานงานที่ดี
ในการพัฒนาชุมชนควรมีแนวทาง ดังนี้

2.1 การประสานงานต้องประสานทุกอย่าง เช่น ประสานนโยบาย
วัตถุประสงค์ เป้าหมาย การดำเนินงานและการติดตามผล เป็นต้น

2.2 การจัดระบบการประสานงาน เช่น การจัดเก็บรวบรวม
และวิเคราะห์ข้อมูล

2.3 การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการประสานงานขึ้นโดยเฉพาะ
เพื่อให้เกิดความคล่องตัว

2.5 การกำหนดระเบียบวิธีประสานงานระหว่างหน่วยงานให้ชัดเจน

2.6 ควรมีการประสานงานทุกระดับ ทั้งระดับนโยบาย และระดับ
ปฏิบัติ

2.7 การประสานงาน ควรจะต้องอาศัยการทำความรู้จัก สนิทสนม
และคุ้นเคยกันในส่วนบุคคลด้วย

3. บทบาทของผู้บริหารการศึกษาในฐานะผู้ให้บริการแก่ชุมชน ได้แก่

3.1 การให้บริการด้านวิชาการ เนื่องจากโรงเรียนมีความพร้อม

งานวิชาการมากกว่าหน่วยงานอื่นในชุมชน จึงควรให้บริการงานวิชาการโดยให้สอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมาย แนวทางการพัฒนาของรัฐบาล และสอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมกับชุมชน

3.2 การให้บริการด้านทรัพยากรบุคคล เงิน อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์อื่นๆ (สิริ เทศประสิทธิ์ 2525 : 45 - 48)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เขียน ไชยศรี (เขียน ไชยศรี 2525 : 49 - 55) ได้สำรวจสถานภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชนในเขตพัฒนาภาคเหนือ ซึ่งมุ่งสำรวจสภาพทั่วไป การศึกษา การอาชีพและเศรษฐกิจ สุขอนามัย ระบบสังคม และการปกครอง โดยใช้แบบสอบถามกับครู ผู้บริหารโรงเรียน นักการศึกษา และสัมภาษณ์ชาวบ้าน พบว่า ครูและนักการศึกษาเห็นว่า ครูควรมีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุน เป็นที่ปรึกษาในกิจกรรมต่างๆ และการเข้าไปเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนตามลำดับ และชาวบ้านก็ต้องการให้ครูเข้าไปมีส่วนร่วมในงานต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น

ในด้านการศึกษา ชาวบ้านต้องการให้ครูช่วยสอนในค่านสอนหนังสือ สุขอนามัย โภชนาการและการเลี้ยงดูเด็กตามลำดับ และพบว่า โรงเรียนประมาณครึ่งหนึ่งของโรงเรียนทั้งหมดไม่มีพื้นที่ฝึกงานค่านเกษตร และผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่า ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หน่วยส่งเสริมอาชีพและการศึกษานอกโรงเรียนรูปแบบต่างๆ มีประโยชน์ต่อประชาชนปานกลาง

ด้านอาชีพและเศรษฐกิจ พบว่า ชาวบ้านต้องการได้รับการฝึกอาชีพอาชีพ เกษตร ช่างยนต์ ช่างไม้ ช่างตัดเสื้อ ช่างวิทยุโทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า การประกอบอาหาร ตามลำดับ

งานสุขภาพอนามัย พบว่า ส่วนใหญ่ใช้น้ำบ่อและน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เมื่อเกิดเจ็บป่วยก็หาซื้อยามารับประทานเอง ประชาชนประมาณหนึ่งในห้าไม่มีส่วนใช้สำหรับสถานที่ออกกำลังกายและสถานที่พักผ่อน ร้อยละ 60 ตอบว่าไม่มีสถานที่ดังกล่าว และประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้รับการตรวจสอบสุขภาพ

งานสังคมและการปกครอง ประชาชนส่วนมากตอบว่า งานที่ตนเข้าไปมีส่วนร่วม คือ งานพิธีทางศาสนา งานเลือกตั้ง และงานพัฒนาหมู่บ้าน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เสนอและเกี่ยวกับการให้บริการและพัฒนาชุมชน คือ

1. ควรจัดโครงการให้ความรู้และฝึกอบรมแก่ประชาชนในชุมชน ในด้านต่างๆ เช่น ด้านอาชีพเกี่ยวกับการเกษตร ช่างยนต์ ช่างไม้ ช่างไฟฟ้า ฯลฯ ด้านการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนเพื่ออ่านออกเขียนได้ ฯลฯ ด้านสุขภาพอนามัย เกี่ยวกับการโภชนาการ และการเลี้ยงดูเด็ก

2. ควรจัดโครงการเสริมสร้างเจตคติที่ดีและปลูกฝังนิสัยในเรื่อง การอ่านและการใฝ่รู้ การอยู่ดีมีสุข คุณลักษณะและคุณธรรมที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกัน เป็นต้น

ประพันธ์ สุริหาร (ประพันธ์ สุริหาร 2522 : 111 - 113) ได้ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ออกเป็น 7 งาน คือ งานบริหารทั่วไป งานธุรการ งานหลักสูตร และการสอน งานเกี่ยวกับครู งานเกี่ยวกับนักเรียน งานเกี่ยวกับชุมชน และงานเกี่ยวกับความก้าวหน้าทางอาชีพ ผลการศึกษาปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มประเมินบทบาทของครูใหญ่เป็นลำดับแรก คือ งานธุรการ ส่วนงานเกี่ยวกับชุมชนครูใหญ่ได้ปฏิบัติอยู่ในลำดับสุดท้าย

ผลการศึกษาของ ประพันธ์ สุริหาร สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ คง โพธิ์พิพิท (คง โพธิ์พิพิท 2522 : 144 - 146) ซึ่งได้ศึกษางานบริหาร การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้การสังเกต ใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์ผู้บริหาร นักวิชาการ

และประชาชนที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้บริหารและนักวิชาการยอมรับว่าได้ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับน้อย แต่ปฏิบัติงานด้านวิชาการ งานบุคคล งานกิจการนักเรียนและงานธุรการอยู่ในระดับมาก และโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเท่าที่ควร

เฉลิม แฉมขอย (เฉลิม แฉมขอย 2519 : 77 - 81) ได้ศึกษาเรื่องงานบริหารการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในภาคใต้ ในทัศนะของผู้บริหารการศึกษา นักวิชาการและประชาชนทั่วไป สรุปว่าทั้งสามกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขนาดของโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน

คณะศึกษานิเทศก์ฝ่ายพัฒนา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ได้ศึกษาปัญหาและรูปแบบเพื่อปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยใช้แบบสำรวจข้อมูล พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่มิมีห้องเรียนไม่เพียงพอที่จะจัดสอนตามหลักสูตร ไม่มีโรงอาหาร โรงฝึกงานและมีครุภัณฑ์ประเภทเครื่องอัดสำเนา เครื่องพิมพ์ดีดและจักรเย็บผ้าอันน้อยมากหรือบางรายการ ไม่มีเลยทำให้ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร และเห็นว่าขนาดของโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนในแต่ละชั้นน้อยเกินไป ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและไม่มีกำลังเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมอื่น (คณะศึกษานิเทศก์ฝ่ายพัฒนา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ 2526 : 34 - 42) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยและประเมินผลประสิทธิภาพของการประถมศึกษา ซึ่งได้วิจัยองค์ประกอบประสิทธิภาพการประถมศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ สัมฤทธิผลของนักเรียน โอกาสการเข้าเรียน ความสูญเสีย และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิภาพสูงโดยเฉลี่ยเป็นโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียนประมาณ 4 - 5 เท่าของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพต่ำ

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 : 161) ซึ่งน่าจะศึกษาค้นคว้าต่อไปว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน จะมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันหรือไม่

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสพการณ์ของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน

ประสพการณ์ เป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานและการบริหารงานทุกประเภท ทุกระดับ การคัดเลือกหรือการสอบแข่งขันตลอดทั้งการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ก็ได้อำหนดคุณสมบัติด้านประสพการณ์ไว้เสมอว่า จะต้องมีการประสพการณ์ในตำแหน่งนั้น ๆ หรือดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องเป็นเวลานานเท่าใด ประสพการณ์ในการบริหารจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัยว่ามีผลต่อการปฏิบัติงานอย่างไร

บุญทัน เบ้าเจริญ (บุญทัน เบ้าเจริญ 2527 : 89) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการของครูองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายและพะเยา ที่สัมพันธ์กับการปรับปรุงหลักสูตร และการการให้บริการของวิทยาลัยครู เชียงราย แก่ครูประจำการ ผลการศึกษาพบว่า ครูและผู้บริหารที่มีอายุราชการต่ำกว่า 5 ปี มีปัญหาในการปฏิบัติงานมากกว่าครูและผู้บริหารที่มีอายุราชการตั้งแต่ 5 - 10 ปี ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยและประเมินผลประสิทธิภาพของการประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่ไคว้จียองค์ประกอบประสิทธิภาพการประถมศึกษา 4 ด้าน คือ ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โอกาสการเข้าเรียน ความสูญเสียและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า ครูใหญ่ที่มีประสพการณ์สูงหรือผ่านการบริหารงานมาก มีแนวโน้มที่จะบริหารงานโรงเรียนให้เกิดความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนในระดับสูงทั้งทางตรงและทางอ้อม และบริหารโรงเรียนให้มีความพร้อมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสพการณ์น้อย

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 : 172)

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน

ปัจจุบันความเจริญทางด้านการสื่อสาร การคมนาคม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สังคมในชนบทห่างไกลได้มีโอกาสติดต่อกันสะดวกยิ่งขึ้น การอพยพย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพหรือการเลือกสถานที่ทำงานที่ห่างไกลจากถิ่นที่อยู่อาศัยหรือภูมิลำเนาเพิ่มมากขึ้น การปฏิบัติงานในท้องถิ่นที่ไม่ใช่ภูมิลำเนาที่พักอาศัยอาจมีผลต่อการปฏิบัติงานได้

วิชัย แซ่ซัน (วิชัย แซ่ซัน 2522 : 65) ได้ศึกษาเรื่องผลของการมีครูประจำและไปกลับในเขตการศึกษา 9 โดยการสำรวจเจตคติของชาวบ้าน และนักเรียนที่มีต่อครูที่พักประจำในหมู่บ้านกับครูที่เดินทางไปกลับ พบว่า ชาวบ้านและนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อครูที่พักประจำในหมู่บ้านมากกว่าครูที่เดินทางไปกลับ นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งได้รับการอบรมหลักสูตรผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับสูง รุ่นที่ 1 (กัญญพร วัฒนเจริญ 2525 : 8) ได้เสนอปัญหาการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนมัธยมว่า ผู้บริหารที่ไม่พักอาศัยอยู่ประจำในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่จะมีปัญหาในการบริหารงานบุคคล และ กมลรัตน์ สุกันธรส (กมลรัตน์ สุกันธรส 2522 : 130) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพ และปัญหาของโรงเรียนชุมชนในเขตศึกษา 12 พบว่า โรงเรียนที่มีครูพักอยู่ห่างจากโรงเรียนมากไม่สะดวกต่อการปรับปรุงโรงเรียนและการพัฒนาชุมชน และเสนอแนะว่าทางราชการควรบรรจุครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นเพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงโรงเรียนและการพัฒนาชุมชน

ประสิทธิ์ พานิชวงษ์ (ประสิทธิ์ พานิชวงษ์ 2522 : 140) ได้ศึกษาความเห็นของครูใหญ่ที่มีผลต่อการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลเป็นโรงเรียนชุมชน

เกี่ยวกับภูมิสำเนาที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงาน พบว่า ครูใหญ่ส่วนมากอยู่นอกเขตโรงเรียนและยังปฏิบัติงานสนองความต้องการของชุมชนได้ไม่มีเท่าที่ควร แต่การศึกษาของ สุรพงศ์ พูลสุวรรณ (สุรพงศ์ พูลสุวรรณ 2526 : 56) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาททางการศึกษาของครูใหญ่ต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชนบทยากจน โดยการสำรวจความคิดเห็นของครู ประชาชน และผู้นำหมู่บ้าน เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูใหญ่ในด้านการให้ความรู้วิชาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับผู้นำปกครองและประชาชนในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ พบว่า ครูใหญ่ที่มีภูมิสำเนาต่างก็มีบทบาทในการ พัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภูมิสำเนาของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนแม้จะปรากฏผลแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยแตกต่างกันหรืออาจขึ้นอยู่กับสาเหตุอื่นๆ จึงน่าจะศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษา คือผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ในปีการศึกษา 2527 จำนวน 864 คน (จำนวนโรงเรียนทั้งหมด 864 โรงเรียน)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 267 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่าง ซึ่งใช้วิธีสุ่มตัวอย่างตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. แบ่งกลุ่มประชากรที่จะศึกษาออกเป็นกลุ่มตามขนาดของโรงเรียน คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยถือเกณฑ์แบ่งขนาดโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2525 สามารถแบ่งประชากรที่จะศึกษาได้เป็น 3 กลุ่ม คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ 95 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง 317 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดเล็ก 452 โรงเรียน

2. เมื่อแบ่งกลุ่มประชากรแล้ว เลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรในแต่ละกลุ่ม โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) จำนวนกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางสุ่มส่วนของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 : 608) โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์

จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างแต่ละขนาดของโรงเรียนแสดงไว้ในตาราง 1.

ตาราง 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามขนาดของโรงเรียน

ขนาดของโรงเรียน \n กลุ่มตัวอย่าง	ผู้บริหารโรงเรียน	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
ขนาดใหญ่	95	29
ขนาดกลาง	317	98
ขนาดเล็ก	452	140
รวม	864	267

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างแบบสอบถาม แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตอนต่อไป

1.1 ศึกษาเนื้อหารายละเอียดการพัฒนาชุมชนจากผลงานวิจัย หนังสือ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

1.2 ศึกษาบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน จากหนังสือ เอกสาร ผลงานวิจัย รวมทั้งศึกษาแบบสำรวจและประเมินผลตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตเทศบาลจน (กศ.พช.) ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

1.3 ศึกษาวิธีการเขียนแบบสอบถามและสร้างข้อคำถามที่ถูกต้องตามหลักการ โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน

1.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญงานการประถมศึกษา ซึ่งได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ทองคูณ หงส์พันธุ์ อธิการวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ นายประทีป โรจนภาส ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ นายประกอบ พรหมรักษ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ การประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา

1.5 นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาแล้วไปทดลองสอบ (Try Out) กับผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง และอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 60 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ ดังนันท์ โดยวิธีหาสัมประสิทธิ์อัลฟา (α = Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ ดังนันท์ เท่ากับ 0.96

2. ลักษณะของแบบสอบถาม แบบสอบถามที่สร้างขึ้น มี 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสำรวจรายการ (Check - list) เกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป และข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลแบบสอบถาม ประกอบด้วย ขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพในการทำงานในหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียน และที่อยู่อาศัยในปัจจุบันของผู้บริหาร

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ประกอบด้วย ข้อถาม 56 ข้อ เป็นข้อถามเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน 4 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนากิจการชุมชน	จำนวน 15 ข้อ
2. การพัฒนากิจการการศึกษา	จำนวน 13 ข้อ
3. การพัฒนากิจการส่งเสริมอาชีพ	จำนวน 13 ข้อ
4. การพัฒนากิจการวัฒนธรรมและนันทนาการ	จำนวน 15 ข้อ

3. เกณฑ์การให้คะแนน การให้คะแนนจากการตอบแบบสอบถาม ถือเกณฑ์ดังนี้
มากที่สุด	กำหนดให้คะแนน	5 คะแนน
มาก	กำหนดให้คะแนน	4 คะแนน
ปานกลาง	กำหนดให้คะแนน	3 คะแนน
น้อย	กำหนดให้คะแนน	2 คะแนน
น้อยที่สุด	กำหนดให้คะแนน	1 คะแนน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ทำหนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถามถึงผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงนำแบบสอบถามไปมอบให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอต่าง ๆ โดยขอความร่วมมือจากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอได้แจกแบบสอบถามแก่ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในวันประชุมประจำเดือน
2. ภายหลังจากแจกแบบสอบถามไปแล้ว 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยไปรับแบบสอบถามคืนที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้รวบรวมให้
3. ผลการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม ปรากฏว่าเก็บแบบสอบถามที่สมบูรณ์และสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ จำนวน 255 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 95.50 ของแบบสอบถามที่แจกไป
4. จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามลักษณะของตัวแปรที่กำหนดไว้ใน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดในตาราง 2 ถึง ตาราง 4 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) รายข้อและรายคำ เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหาร โดยอาศัยเกณฑ์ประเมินค่าความคิดเห็น (Opinionnaire) ของเบสท์ เป็นเกณฑ์พิจารณาทั้งนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 2.33 หมายถึง ปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย
 คะแนนเฉลี่ย 2.34 - 3.67 หมายถึง ปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง
 คะแนนเฉลี่ย 3.68 - 5.00 หมายถึง ปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มาก

(Best, 1963 : 158 - 159)

สถิติที่ใช้ $\bar{X}$, S.D.

เมื่อ $\bar{X}$ คือ คะแนนเฉลี่ย

S.D. คือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. วิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน และกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน คือ นำคะแนนจากตารางมาหาค่าความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ย โดยใช้ F - test ทดสอบ ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทดสอบความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างเป็นรายคู่ โดยใช้ Studentized q - statistic วิธีของ Newman - Keuls (Winer, 1962 : 101 - 102)

3. เปรียบเทียบความแตกต่างในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่มีที่อยู่อาศัยต่างกัน โดยใช้อัตราส่วนวิกฤต t (t - independent)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

$$1. \quad \alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right\}$$

เมื่อ α คือ สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น

n คือ จำนวนข้อของเครื่องมือ

S_i^2 คือ คะแนนความแปรปรวนเป็นรายข้อ

S_t^2 คือ คะแนนความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

(Cronbach 1970 : 61)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

$\bar{X}$	แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย
S^2	แทน ความแปรปรวนของคะแนน
S.D	แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
N	แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
t	แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t-distribution
F	แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F-distribution
SS	แทน ผลบวกกำลังสองของคะแนน
MS	แทน ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน
df	แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล จะได้เสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

2. การหาค่าสถิติพื้นฐาน $\bar{X}$ และ S.D เพื่อหาคะแนนเฉลี่ยรายข้อและรายคำในการศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา (ตามความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าข้อ 1) โดยอาศัยเกณฑ์ประเมินค่าความคิดเห็น (Opinionnaire) ของเบสต์ (Best. 1963:158-159) เป็นเกณฑ์พิจารณา ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 2.33 หมายถึง ปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย

คะแนนเฉลี่ย 2.34 - 3.67 หมายถึง ปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 3.68 - 5.00 หมายถึง ปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มาก

3. การเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งสี่ด้านของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามตัวแปร คือ ขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพในการบริหาร และที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร (ตามความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าข้อ 2, และเพื่อทดสอบสมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้าข้อ 1 ข้อ 2 และ 3 ตามลำดับ)

การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) Model DOS/360 VERSION H จากสถาบันคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

จากแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์ตามตัวแปร คือ ขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพในการบริหาร และที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร โดยหาค่าร้อยละ ปรากฏดังตาราง 2 - 4

ตาราง 2 จำนวนผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามขนาดของโรงเรียน

ขนาดของโรงเรียน	จำนวนผู้บริหาร	ร้อยละ
ขนาดใหญ่	29	11.37
ขนาดกลาง	98	38.43
ขนาดเล็ก	128	50.20
รวม	255	100.00

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ 50.20 ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลางมีจำนวนร้อยละ 38.43 และผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่มีจำนวนร้อยละ 11.37

ตาราง 3 จำนวนผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามประสพการณ์ในการบริหาร

ประสพการณ์ในการบริหาร	จำนวนผู้บริหาร	ร้อยละ
มาก	90	35.29
ปานกลาง	83	32.55
น้อย	82	32.16
รวม	255	100.00

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 3 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสพการณ์ในการบริหารมากมีจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ 35.29 ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสพการณ์ในการบริหารปานกลางมีจำนวนร้อยละ 32.55 และผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสพการณ์ในการบริหารน้อยมีจำนวนร้อยละ 32.16

ตาราง 4 จำนวนผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามที่อยู่อาศัยในปัจจุบันของ
ผู้บริหาร

ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันของผู้บริหาร	จำนวนผู้บริหาร	ร้อยละ
พักอาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียน	89	34.90
พักอาศัยอยู่นอกชุมชนที่ตั้งโรงเรียน	166	65.10
รวม	255	100.00

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 4 พบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารที่พักอาศัยอยู่นอกชุมชนที่ตั้งโรงเรียน ซึ่งคนเป็นผู้บริหารอยู่ คือมีจำนวนร้อยละ 65.10 ผู้บริหารที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียน ซึ่งคนเป็นผู้บริหารอยู่มีจำนวนร้อยละ 34.90

2. ผลการหาค่าสถิติพื้นฐานรายข้อและรายคำถามในการศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน

สถิติพื้นฐานที่ใช้ในการศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน ได้ทำการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกเป็นรายข้อและรายคำถาม ปรากฏดังตาราง 5 - 12

ตาราง 5 ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนค่าน
 สุขภาพอนามัย จำแนกเป็นรายชื่อ

ค่านสุขภาพอนามัย	ระดับการปฏิบัติ ของผู้บริหาร N = 255	
	$\bar{X}$	S.D
จัดให้มีกิจกรรมสาธิตการปรุงอาหารตามสภาพท้องถิ่นแก่ประชาชน	2.507	0.947
จัดกิจกรรมสาธิตการถนอมอาหาร เช่น การกวน การแช่อิ่ม		
การตากแห้ง	2.436	0.761
ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการชักนำหนักเด็กก่อนวัยเรียน		
ที่มีอยู่ในชุมชน	3.033	0.991
เป็นผู้ประสานงานจัดให้มีบริการสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนในชุมชน	3.000	0.951
มีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้ประชาชนมีส่วนร่วมที่ถูกสุขลักษณะ	3.127	0.603
มีส่วนร่วมในการจัดฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงเด็กแก่		
ประชาชน	2.258	0.987
มีส่วนร่วมในการจัดตั้งร้านสหกรณ์ยาประจำหมู่บ้าน	2.499	0.900
จัดส่งนักเรียนไปบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ทำความสะอาด ปลูกต้นไม้	3.683	0.871
ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดบ้านตัวอย่างในชุมชน	2.859	0.851
มีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้ประชาชนมีถังเก็บน้ำฝนหรือตุ่ม		
เก็บน้ำฝน	2.236	0.900
ส่งเสริมและจัดการแข่งขันกีฬาประชาชนในหมู่บ้านและระหว่าง		
หมู่บ้าน	3.377	0.772

ตาราง 6 ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้าน
การศึกษา จำแนกเป็นรายข้อ

ด้านการศึกษา	ระดับการปฏิบัติ ของผู้บริหาร N = 255	
	$\bar{X}$	S.D
มีส่วนร่วมในการจัดตั้งและดำเนินการที่อ่านหนังสือประจำ หมู่บ้าน	3.342	0.817
จัดให้มีหอกระจายข่าวหรือกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ข่าวสาร แก่ชุมชน	2.495	0.863
จัดเอกสารความรู้ต่าง ๆ เช่น กระดาษหนังสือ ชุคความรู้ สู่ชุมชน	2.066	0.753
จัดทำวารสารเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ทางวิชาการสู่ชุมชน ห้องสมุดของโรงเรียนมีเอกสารและหนังสือต่าง ๆ เหมาะ สำหรับให้ประชาชนศึกษาค้นคว้า	2.323	0.918
จัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนและประชาชน	2.847	0.991
จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเขียน การอ่านแก่ประชาชน	2.945	0.992
จัดทำป้ายข่าวสารให้ประชาชนได้อ่าน	3.016	1.001
จัดทำป้ายข่าวสารให้ประชาชนได้อ่าน	2.943	1.035
มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือของ ประชาชน	3.318	0.741
จัดให้มีการบรรยาย ปาฐกถา ฯลฯ เพื่อให้ประชาชนได้ฟัง	2.800	0.998

ตาราง 7 ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านการส่งเสริมอาชีพ จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านการส่งเสริมอาชีพ	ระดับการปฏิบัติ ของผู้บริหาร N = 255	
	$\bar{X}$	S.D
ประสานงานและสนับสนุนการสอนกลุ่มสนใจวิชาชีพต่าง ๆ แก่ ประชาชน	3.237	0.816
ให้บริการอาคาร สถานที่ อุปกรณ์ของโรงเรียน เพื่อฝึกอบรม วิชาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น	3.051	0.865
จัดนิทรรศการวิชาชีพร่วมกับหน่วยงานอื่น	2.647	0.757
จัดสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพสอดคล้องกับการประกอบ อาชีพของประชาชนในท้องถิ่น	3.215	0.919
แนะนำให้ประชาชนปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็น อาหารและเป็นอาชีพรอง	3.081	0.929
จัดการประกวดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรหรือผลิตผลในท้องถิ่น เป็นกำลังสำคัญในการจัดตั้งสหกรณ์ผู้ผลิตในท้องถิ่น	2.318	0.876
มีส่วนร่วมในการจัดตั้งธนาคารข้าว, โค, กระบือ ฯลฯ ใน หมู่บ้าน	2.172	0.740
จัดสอนวิชาชีพต่าง ๆ แก่ประชาชนโดยตรง	2.168	0.895
จัดให้มีสหกรณ์หรือร้านค้าของโรงเรียน เพื่อจำหน่ายสินค้าแก่ ประชาชน	2.411	0.711
	2.525	0.772

ตาราง 7 (ต่อ)

ด้านการส่งเสริมอาชีพ	ระดับการปฏิบัติ ของผู้บริหาร N = 255	
	$\bar{X}$	S.D
มีส่วนร่วมในการจัดตั้งและดำเนินการกองทุนสวัสดิการ ของหมู่บ้าน	2.337	0.863
จัดให้มีวันตลาดนัดเพื่อจำหน่ายผลิตผลในท้องถิ่น	1.735	0.775
ส่งเสริมให้ใช้วัสดุในท้องถิ่นสำหรับประดิษฐ์สินค้าและ เครื่องใช้ต่าง ๆ	2.071	0.772
รวมเฉลี่ย	2.536	0.662

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 7 พบว่าผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทการพัฒนา
ชุมชนด้านการส่งเสริมอาชีพ โดยรวมเฉลี่ยมีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง
และเมื่อจำแนกเป็นรายกิจกรรม พบว่าการจัดประกวดและจำหน่ายผลิตผลในท้องถิ่น
การจัดตั้งสหกรณ์ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ ผู้บริหารโรงเรียน
ปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ตาราง 8 ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้าน
วัฒนธรรมและค่านิยม จำแนกเป็นรายข้อ

ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม	ระดับการปฏิบัติ ของผู้บริหาร N = 255	
	X	S.D
ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นหรือมีความสัมพันธ์เป็นส่วนตัวกับ หน่วยงานอื่น	3.507	1.001
มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน, วัด หรือสาธารณะประโยชน์ อื่น ๆ ในชุมชน	3.590	0.745
เป็นผู้นำของประชาชนในงานพิธีต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค สมรส ฯลฯ	4.165	1.022
จัดให้มีกิจกรรมหรือการเฉลิมฉลองตามประเพณีและเทศกาล ต่าง ๆ เช่น แห่เทียนพรรษา สงกรานต์ ฯลฯ	3.628	0.871
นิมนต์พระภิกษุมานาเทศนาในวันสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น	4.136	1.017
จัดกิจกรรมแสดงความกตัญญู เช่น วันไหว้ครู วันแม่ ฯลฯ	3.630	0.668
จัดทำป้ายคติพจน์, คำขวัญ ฯลฯ ติดตามที่สาธารณะ	3.856	0.897
สนับสนุนและจัดให้มีการละเล่นพื้นเมืองในโอกาสต่าง ๆ	3.358	0.981
ส่งเสริมให้นักเรียนและประชาชนปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา	3.950	0.772
มีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มประชาชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน เป็นต้น	3.632	0.635
สนับสนุนและส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	2.898	0.791

ตาราง 9 ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกเป็นรายด้าน

บทบาทการพัฒนาชุมชน	ระดับการปฏิบัติ ของผู้บริหาร N = 255	
	$\bar{X}$	S.D
ด้านสุขภาพอนามัย	2.892	0.670
ด้านการศึกษา	2.747	0.612
ด้านการส่งเสริมอาชีพ	2.536	0.662
ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม	3.397	0.757
รวมเฉลี่ย	2.893	0.675

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 9 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ แต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ตาราง 10 ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนเป็น
รายคน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน

บทบาทการพัฒนาชุมชน	ขนาดของโรงเรียน					
	ขนาดใหญ่ N = 29		ขนาดกลาง N = 98		ขนาดเล็ก N = 128	
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D
ด้านสุขภาพอนามัย	3.022	0.875	2.929	0.629	2.860	0.694
ด้านการศึกษา	2.856	0.642	2.737	0.611	2.664	0.687
ด้านการส่งเสริมอาชีพ	2.652	0.706	2.463	0.681	2.533	0.728
ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม	3.363	0.594	3.619	0.654	3.274	0.677
รวมเฉลี่ย	2.973	0.704	2.937	0.643	2.832	0.696

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 10 พบว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติงาน
ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ
แต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลางทั้ง 3 ขนาด

ตาราง 11 ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน
เป็นรายด้าน จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร

บทบาทการพัฒนาชุมชน	ประสบการณ์ในการบริหาร					
	มาก N = 90		ปานกลาง N = 83		น้อย N = 82	
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D
ด้านสุขภาพอนามัย	2.982	0.658	2.946	0.632	2.743	0.806
ด้านการศึกษา	2.721	0.617	2.813	0.569	2.763	0.704
ด้านการส่งเสริมอาชีพ	2.505	0.709	2.521	0.684	2.553	0.719
ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม	3.249	0.618	3.461	0.774	3.315	0.774
รวมเฉลี่ย	2.864	0.650	2.935	0.664	2.843	0.750

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 11 พบว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก
ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลางและผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย
มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ แต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน มีระดับการปฏิบัติ
อยู่ในเกณฑ์ปานกลางทั้ง 3 ระดับประสบการณ์

ตาราง 12 ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน
เป็นรายด้าน จำแนกตามที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร

บทบาทการพัฒนาชุมชน	ที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร			
	ในชุมชน N = 89		นอกชุมชน N = 166	
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D
ด้านสุขภาพอนามัย	3.134	0.664	2.763	0.676
ด้านการศึกษา	2.898	0.560	2.667	0.662
ด้านการส่งเสริมอาชีพ	2.755	0.653	2.419	0.671
ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม	3.537	0.788	3.323	0.725
รวมเฉลี่ย	3.081	0.671	2.793	0.684

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 12 พบว่าผู้บริหารโรงเรียนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้งโรงเรียนและผู้บริหารโรงเรียนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชนทั้งโรงเรียน ซึ่งคนเป็นผู้บริหารอยู่ มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ แต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลางทั้ง 2 ประเภท

ตาราง 13 (ต่อ)

บทบาทการพัฒนาชุมชน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ค่านวัตกรรมและค่านิยม	ระหว่างกลุ่ม	2	1504.015	752.007	7.702*
	ภายในกลุ่ม	253	24700.415	97.630	
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	2	1963.442	981.721	2.714*
	ภายในกลุ่ม	253	91494.667	361.639	

$$F_{.05}(2, 253) = 2.99$$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 13 พบว่าผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 1 เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนค่านวัตกรรมและค่านิยมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา และด้านการส่งเสริมอาชีพ ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีบทบาทแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เนื่องจากผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยใช้ Studentized q - statistic วิธีของ Newman - Keuls ปรากฏดังตาราง 14 - 15

ตาราง 14 เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมเฉลี่ย
ทุกด้าน เป็นรายคู่ จำแนกตามขนาดของโรงเรียน

ขนาดของโรงเรียน	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่
	$(\bar{X} = 158.592)$	$(\bar{X} = 164.472)$	$(\bar{X} = 166.488)$
ขนาดเล็ก	-	5.880*	7.896*
ขนาดกลาง		-	2.016
ขนาดใหญ่			-
	r	2	3
	q .05 (r, 253)	2.772	3.314
	$\sqrt{\frac{MS_w}{n}}$ q .05 (r, 253)	3.875	4.634

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 14 พบว่าผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน แตกต่างจากผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางมีบทบาทมากกว่าผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางกับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 15 เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนค่านวชนธรรม
และค่านิยมเป็นรายคู่ จำแนกตามขนาดของโรงเรียน

ขนาดของโรงเรียน	ขนาดเล็ก	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง
	($\bar{X} = 49.110$)	($\bar{X} = 50.445$)	($\bar{X} = 54.285$)
ขนาดเล็ก	-	1.535	5.175 *
ขนาดใหญ่		-	3.840
ขนาดกลาง			-
r			
2			
3			
q .05 (r, 253)			
2.772			
3.314			
$\sqrt{\frac{MS_w}{n}}$ q.05 (r, 253)			
3.606			
4.308			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 15 พบว่าผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนค่านวชนธรรมและค่านิยม แตกต่างจากผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางมีบทบาทการพัฒนาชุมชนค่านวชนธรรมและค่านิยมมากกว่า ส่วนผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่กับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่กับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็กมีบทบาทการพัฒนาชุมชนค่านวชนธรรมและค่านิยมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 16 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งสี่ด้านของผู้บริหาร
โรงเรียน จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร

บทบาทการพัฒนาชุมชน	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F
ด้านสุขภาพอนามัย	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	2 253	1464.872 22010.612	732.436 86.998	8.419*
ด้านการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	2 253	81.758 17373.167	40.879 68.668	0.595
ด้านการส่งเสริมอาชีพ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	2 253	51.093 21323.244	25.546 84.281	0.303
ด้านวัฒนธรรม และค่านิยม	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	2 253	321.494 28549.408	106.747 112.843	1.424
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	2 253	1919.217 89256.431	959.608 352.792	2.720*

$$F_{.05}(2,253) = 2.99$$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 16 พบว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน
มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 2 เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพและด้านวัฒนธรรมและค่านิยม ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารแตกต่างกัน มีบทบาทแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เนื่องจากผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยใช้ Studentized q -statistic วิธีของ Newman - Keuls ปรากฏดังตาราง 17 - 18

ตาราง 17 เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมเฉลี่ย
ทุกด้านเป็นรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร

ประสบการณ์ ในการบริหาร	ประสบการณ์น้อย	ประสบการณ์มาก	ประสบการณ์ปานกลาง
	($\bar{X} = 159.208$)	($\bar{X} = 160.384$)	($\bar{X} = 164.360$)
ประสบการณ์น้อย	-	1.176	5.152*
ประสบการณ์มาก		-	3.976*
ประสบการณ์ปานกลาง			-

r	2	3
q .05 (r, 253)	2.772	3.314
$\sqrt{\frac{MS_w}{n}}$ q .05 (r, 253)	3.193	3.818

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 17 พบว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหาร
ปานกลางมีบทบาทการพัฒนาชุมชนทุกด้านแตกต่างจากผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหาร
มากและผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
โดยผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลางมีบทบาทการพัฒนาชุมชนทุกด้านมากกว่า
ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย
ส่วนผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อยกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก
มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 18 เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนค่านสุภาพอนามัย
เป็นรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร

ประสบการณ์ในการบริหาร	ประสบการณ์น้อย	ประสบการณ์ปานกลาง	ประสบการณ์มาก
	($\bar{X} = 41.145$)	($\bar{X} = 44.190$)	($\bar{X} = 44.730$)
ประสบการณ์น้อย	-	3.045 *	3.225
ประสบการณ์ปานกลาง		-	0.540
ประสบการณ์มาก			-
	r	2	3
	q .05 (r, 253)	2.772	3.314
	$\sqrt{\frac{MS_w}{n}}$ q .05 (r, 253)	2.802	3.353

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 18 พบว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย มีบทบาทการพัฒนาชุมชน ค่านสุภาพอนามัย แตกต่างจากผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลางมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนค่านสุภาพอนามัยมากกว่า ส่วนผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อยกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลางกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนค่านสุภาพอนามัยแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ

ตาราง 19 เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งสี่ด้านของผู้บริหารโรงเรียน
จำแนกตามที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร

บทบาทการพัฒนาชุมชน	ที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร				t
	ในชุมชน N = 89		นอกชุมชน N = 166		
	$\bar{X}$	S^2	$\bar{X}$	S^2	
ด้านสุขภาพอนามัย	3.134	0.442	2.763	0.457	4.264*
ด้านการศึกษา	2.898	0.314	2.667	0.439	2.942*
ด้านการส่งเสริมอาชีพ	2.755	0.427	2.419	0.451	3.879*
ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม	3.537	0.622	3.323	0.526	2.140*
รวมเฉลี่ย	3.081	0.451	2.793	0.468	3.243*

t (.05 , df = 2)

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 19 พบว่า ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยในชุมชนทั้งโรงเรียนและผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชนทั้งโรงเรียน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านและจำแนกเป็นรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 3 โดยผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยในชุมชนที่ตนเป็นผู้บริหารอยู่ มีบทบาทการพัฒนาชุมชนทุกด้านมากกว่าผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยนอกชุมชนที่ตนเป็นผู้บริหาร

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพในการบริหารและที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร

วิธีดำเนินการและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2527 ทั้งหมดจำนวน 864 คน เมื่อจำแนกตามขนาดของโรงเรียนและกลุ่มตัวอย่างแล้ว ได้กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษา จำนวน 267 คน แบ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่ 29 คน ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง 98 คน และผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก 140 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามแบบมาตราประเมินค่าเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนตามสภาพอนามัย งานการศึกษา งานการส่งเสริมอาชีพ และงานวัฒนธรรมและค่านิยม รวม 4 ด้าน จำนวน 56 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้รับความร่วมมือจากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอทุกอำเภอ ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างและรับคืน โดยได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ จำนวน 255 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 95.50 ของแบบสอบถามที่แจกไปทั้งหมด 267 ฉบับ

ได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. หาค่าร้อยละในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปร
2. หาคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน เป็นรายกิจกรรมและเป็นรายคำณ
3. ใช้ F - test วิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างบทบาทการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน และกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน

ใช้ Studentized q - statistic แบบ Newman - Keuls เพื่อทดสอบความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง เป็นรายคู่ เมื่อ F - test แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ใช้ t - test เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งสี่ด้าน ของกลุ่มตัวอย่างที่มีที่อยู่อาศัยต่างกัน

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทการพัฒนาชุมชน โดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และเมื่อวิเคราะห์เป็นรายคำณพบว่า

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนมีระดับปฏิบัติบทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านสุขภาพอนามัย โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ยกเว้นการส่งนักเรียนไปบำเพ็ญประโยชน์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้สนามของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนการให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงดูเด็กแก่ประชาชน และการดำเนินงานให้ประชาชนมีภาชนะเก็บน้ำสะอาดไว้ใช้ ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย

1.2 ผู้บริหารโรงเรียนมีระดับปฏิบัติบทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษา โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมให้ความรู้ การจัด

เอกสารตลอดจนการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ให้แก่ประชาชน และการเตรียมเด็กก่อนวัยเรียน
ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย

1.3 ผู้บริหารโรงเรียนมีระดับปฏิบัติบทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านการส่งเสริม
อาชีพ โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ยกเว้นกิจกรรมจัดประกวดและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ใน
ท้องถิ่น การจัดตั้งสหกรณ์ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติ
อยู่ในเกณฑ์น้อย

1.4 ผู้บริหารโรงเรียนมีระดับปฏิบัติบทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม และ
ค่านิยม โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ยกเว้นบทบาทการเป็นผู้นำประชาชนในงานพิธี
ต่าง ๆ และกิจกรรมทางศาสนา ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มาก

2. ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน
ขนาดกลาง และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีระดับปฏิบัติบทบาทการพัฒนาชุมชน
ด้านต่าง ๆ แต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ทั้ง 3 ขนาด

3. ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหาร
ปานกลาง และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย มีระดับปฏิบัติบทบาทการพัฒนาชุมชน
ด้านต่าง ๆ แต่ละด้าน และโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ทั้ง 3 ระดับประสบการณ์

4. ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน และผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน มีระดับ
ปฏิบัติบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ แต่ละด้าน และโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน อยู่ในเกณฑ์
ปานกลาง

5. ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดย
รวมเฉลี่ยทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า

5.1 ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชน
โดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน แตกต่างจากผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ และผู้บริหาร
ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่
ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง มีบทบาท
มากกว่า ตามลำดับ

5.2 ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง กับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

6. ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและค่านิยม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า

6.1 ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและค่านิยม แตกต่างจากผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและค่านิยมมากกว่า

6.2 ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ กับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่กับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและค่านิยม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

7. ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา และด้านการส่งเสริมอาชีพ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

8. ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า

8.1 ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน แตกต่างจากผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง มีบทบาทการพัฒนาชุมชนทุกด้านมากกว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย ตามลำดับ

8.2 ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย กับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

9. ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า

9.1 ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยแตกต่างจากผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยมากกว่า

9.2 ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก กับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก กับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย แตกต่างกันอย่างไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติ

10. ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรมและค่านิยม แตกต่างกันอย่างไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติ

11. ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน และผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน และจำแนกเป็นรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนทุกด้านและจำแนกเป็นรายด้านมากกว่า ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน

อภิปรายผล

1. การศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งสี่ด้านของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา พบว่าผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และมีระดับการปฏิบัติแต่ละด้านเรียงตามลำดับ ดังนี้คือ ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา และด้านการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ปานกลางทุกด้าน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลาในการปฏิบัติงาน เพราะผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องใช้เวลาในการ

ปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน คือ เน้นการจัดกระบวนการเรียนการสอน ตามหลักสูตร และบริหารงานโรงเรียนอีก 6 งาน อันได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ งานธุรการการเงิน และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน กับชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 18) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานบุคลากร เกี่ยวกับการใช้เวลา ของผู้บริหารโรงเรียนให้สัมพันธ์กับงานในหน้าที่ โดยระบุว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรใช้เวลา ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับชุมชน 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ จากเวลาที่ปฏิบัติงานจริง ๆ ในโรงเรียน 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือคิดเป็นร้อยละ 14.29 ของเวลาทั้งหมด (สมชาย สุขชาติ 2524 : 8 - 9) นอกจากนั้นเป็นเวลาที่ใช้ในการบริหารงานโรงเรียนด้านอื่น ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีเวลาในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนน้อยมาก แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนได้ใช้เวลาในชั้นบริหารการ และเวลานอกเหนือจากเวลาราชการมาปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้วย สาเหตุอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทการ พัฒนาชุมชนอยู่ในเกณฑ์ปานกลางถึงกลาง อาจเนื่องมาจาก ภาวะแวดล้อมของผู้บริหารโรงเรียน เช่น ภาวะแวดล้อมเกี่ยวกับโครงสร้าง และระบบบริหารการประถมศึกษา ภาวะแวดล้อม เกี่ยวกับความรู้และขีดความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน ภาวะแวดล้อมเกี่ยวกับเจตคติและ ค่านิยมของผู้บริหารโรงเรียน และภาวะแวดล้อมซึ่งเป็นปัจจัยนอกบังคับอื่น ๆ (ไพรัตน์ เคชะรินทร์ 2516 : 174 - 188) นอกจากนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากปัญหาในระบบราชการ ซึ่งข้าราชการ ส่วนใหญ่มีทัศนะในการทำงานที่จงรักภักดีต่อองค์กรเจ้าสังกัด มุ่งทำงานเพื่อองค์กรมากกว่าการ มุ่งประโยชน์ที่เกิดแก่ชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน 2521 : 20)

ผลการศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ครั้งนี้สอดคล้อง กับผลงานวิจัยของโกสินทร์ รังสยาพันธ์ (โกสินทร์ รังสยาพันธ์ 2527 : 73 - 78) ที่ ศึกษาบทบาทครูประจำการที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพ ด้านส่งเสริม สุขภาพอนามัย ด้านส่งเสริมการศึกษา และด้านส่งเสริมสวัสดิการและอื่น ๆ พบว่า ครูประจำการ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ แต่ละด้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และสอดคล้องกับการวิจัย บทบาททางการศึกษาของครูใหญ่ต่อการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทยากจน เขตการศึกษา 11

ของสุรพงศ์ พูลสุวรรณ (สุรพงศ์ พูลสุวรรณ 2526 : 78) ซึ่งพบว่า การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน การให้ความรู้แก่ประชาชน การส่งเสริมการประกอบอาชีพแก่ประชาชน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น ครูใหญ่มีบทบาทอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

1.1 จากการศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ทั้งสี่ด้าน ปรากฏว่าผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรม และค่านิยมมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและค่านิยม เป็นกิจกรรมที่ไม่จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณในการดำเนินงานมากนัก การจัดกิจกรรมส่วนใหญ่จัดทำตามเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งมีระยะเวลาในการปฏิบัติต่างกัน และถือปฏิบัติเป็นประจำต่อเนื่องกันมา ประกอบกับประชาชนในท้องถิ่นให้ความเคารพนับถือและศรัทธาต่อผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ซึ่งได้รับการฝึกฝนอบรมจากสถาบันการศึกษา และได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงกว่าประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2526 : 104) ส่วนกิจกรรมทางศาสนา และบทบาทในการเป็นผู้นำประชาชนในงานพิธีต่าง ๆ ที่ผู้บริหารปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มาก อาจเนื่องมาจากความศรัทธาเชื่อถือซึ่งประชาชนยอมรับผู้บริหารโรงเรียนที่มีความประพฤติดี ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่ครู นักเรียนและประชาชนทั่วไป ในฐานะผู้นำโดยทางการของหน่วยงานและในฐานะผู้นำโดยธรรมชาติของท้องถิ่น (สิริ เทศประสิทธิ์ 2525 : 43)

1.2 การพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทโดยเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เช่นเดียวกัน แต่มีระดับการปฏิบัติรองลงมาจากบทบาทการพัฒนาด้านวัฒนธรรมและค่านิยม บทบาทการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย ที่ผู้บริหารปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มาก ได้แก่ การส่งนักเรียนไปทำเพื่อประโยชน์ในชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้สนามของโรงเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีกำลังแรงงานคือนักเรียนในโรงเรียนพร้อมอยู่แล้ว จึงสามารถจัดทำโครงการและส่งนักเรียนไปทำเพื่อประโยชน์ในชุมชนได้ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ส่วนการให้ประชาชนใช้สนามของโรงเรียนเพื่อการออกกำลังกายและนันทนาการ ก็นับว่าเป็นการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียนที่อีกแนวทางหนึ่ง และการบำรุงรักษาสถานของโรงเรียน ก็ไม่ถี่ใ้งงบประมาณมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กมลรัตน์ สุกันทรส (กมลรัตน์ สุกันทรส 2522 : 133)

ที่ศึกษาสภาพและปัญหาของโรงเรียนชุมชนในเขตการศึกษา 12 เฉพาะด้านการให้บริการแก่ชุมชน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมที่จะบริการแก่ชุมชน จะบริการได้เฉพาะด้านอาคารสถานที่ และเครื่องใช้บางอย่างที่มีอยู่ในโรงเรียนเท่านั้น ส่วนกิจกรรมที่ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ได้แก่การให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงดูเด็กแก่ประชาชน และการดำเนินงานให้ประชาชนมีภาระกิจแก่น้ำสะอาดไว้ใช้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียน ไม่มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว สาเหตุอีกประการหนึ่งอาจเนื่องมาจาก ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะกิจกรรมดังกล่าวมีหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินงานซ้ำซ้อนกันหลายหน่วยงาน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย สำนักงานเวชระเบียนพัฒนาชนบท และหน่วยงานอื่น ๆ

1.3 บทบาทการพัฒนาชุมชน ที่ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในลำดับรองลงมาอีก คือ การพัฒนาทางการศึกษา กิจกรรมในด้านนี้ส่วนใหญ่ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง แต่กิจกรรมการฝึกอบรมความรู้แก่ประชาชน การจัดเอกสารและเผยแพร่ข่าวสารแก่ประชาชน รวมทั้งการเตรียมเด็กก่อนวัยเรียน ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนมีเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ ไม่เพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมดังกล่าว เพราะโรงเรียนประถมศึกษาได้รับจัดสรรงบประมาณ เป็นงบวัสดุ เพียงร้อยละ 1.98 ของงบดำเนินการทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 61) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ทนงศักดิ์ คุ่มไชนะ (ทนงศักดิ์ คุ่มไชนะ 2519 : 65 - 66) ที่ศึกษากิจกรรมและปัญหาของโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า กิจกรรมเกี่ยวกับการให้บริการด้านความรู้แก่ประชาชน ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ส่วนการเตรียมเด็กก่อนวัยเรียน ที่ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อยนั้น เนื่องจากมาตรการในการพัฒนาการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ที่กำหนดไว้ว่า รัฐจะจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อการทดลองหารูปแบบ และเป็นตัวอย่างเท่านั้น ส่วนการดำเนินการจะส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 56) ซึ่งปรากฏว่า การจัดการศึกษาในระดับนี้ที่อยู่ในระบบโรงเรียน มีเพียงร้อยละ 12.6 ของกลุ่มอายุ 3 - 5 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 10)

1.4 บทบาทการพัฒนาชุมชน ที่ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในลำดับสุดท้าย คือ การพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งกิจกรรมในค่านี้นั้นส่วนใหญ่ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ยกเว้น การจัดประกวดและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งสหกรณ์หรือกองทุนสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก ผู้บริหารโรงเรียนขาดความรู้ด้านอาชีพ หรือในโรงเรียนขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านอาชีพ ซึ่งจากการสรุปผลการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตตำบล ยากจน (กศ.พช.) ประจำปีงบประมาณ 2526 ในตำบลห้วยอุปสรรค พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรของโรงเรียนขาดความรู้ด้านวิชาชีพ จึงทำให้การพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพไม่ได้ผลเท่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 102) ประกอบกับ โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องมือสำหรับฝึกปฏิบัติวิชาชีพ และบริการแก่ประชาชน (ควน ขาวหนู 2526 : 38) สาเหตุอีกประการหนึ่ง อาจเนื่องมาจากทัศนคติในการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนที่เห็นว่า การทำงานในโรงเรียนโดยตรงสามารถนำความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพมาสู่ตนได้มากกว่าการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน (ชัยรัตน์ พุทธิชาติ และพลวิทย์ เกกมี 2526 : 145) นอกจากนี้อาจมีสาเหตุจากการที่ผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นหน่วยงานดำเนินการ คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย รวมทั้งหน่วยงานอื่น รับผิดชอบโดยตรงอยู่แล้ว

2. บทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ทั้ง 3 ขนาด โดยผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ (มีนักเรียนตั้งแต่ 401 คนขึ้นไป) มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านและจำแนกเป็นรายด้านมากกว่า รองลงมาได้แก่ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง (มีนักเรียนตั้งแต่ 201 - 400 คน) และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก (มีนักเรียนไม่เกิน 200 คน) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก

โรงเรียนขนาดใหญ่มีความพร้อมด้านต่าง ๆ เช่น ค่าบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณที่พร้อมจะบริการชุมชนมากกว่า เพราะการจัดสรรงบประมาณสำหรับโรงเรียน ประถมศึกษาชั้น ได้พิจารณาตามเกณฑ์เฉลี่ยจากจำนวนนักเรียนและขนาดของโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 : 49) และโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนมากตั้งอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ที่มีประชากรหนาแน่น ปัญหาและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนก็ ย่อมมีมาก จึงทำให้ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่มีบทบาทและขอบข่ายของกิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ยังมีสาเหตุมาจากการที่ผู้บริหาร ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่มีเวลาที่จะปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมากกว่า เพราะ โรงเรียนขนาดใหญ่มีผู้ช่วยผู้บริหาร 2 - 4 คน จึงสามารถมอบหมายงานบางอย่างให้แก่ ผู้ช่วยผู้บริหารไปดำเนินการแทนได้ ส่วนโรงเรียนขนาดกลางมีผู้ช่วยผู้บริหารเพียง 1 คน แต่โรงเรียนขนาดเล็กไม่มีผู้ช่วยผู้บริหาร (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 20) จากสาเหตุดังกล่าวแล้วอาจมีส่วนทำให้ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ มากกว่าผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางและ ขนาดเล็ก ยกเว้นการพัฒนาความรู้และค่านิยม ซึ่งผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน ขนาดกลาง มีบทบาทมากกว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจาก มาจากลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกที่อยู่ในชุมชนแตกต่างกัน กล่าวคือโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนมากตั้งอยู่ในชุมชนทุติยภูมิ มีประชากรมาก สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตามหน้าที่และเป็น ทางการเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจมีส่วนทำให้ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีบทบาท ด้านนั้นน้อยลง แต่โรงเรียนขนาดกลางส่วนมากตั้งอยู่ในชุมชนปฐมภูมิ มีประชากรไม่มากนัก รู้จักกันโดยทั่วไป สมาชิกส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะส่วนตัว (ไพฑูริย์ สันลารัตน์ 2525 : 32) ทำให้ผู้บริหารได้รับการยอมรับจากชุมชนและมีบทบาทการพัฒนาความรู้และค่านิยมมากกว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็ก ในท้องถิ่นที่ห่างไกล มีความขาดแคลนในด้านต่าง ๆ เกือบทุกด้าน เช่น ค่าบุคลากร บางแห่งมีครูไม่ครบชั้น ผู้บริหารต้องทำหน้าที่บริหารงานโรงเรียน

โดยทั่วไป และทำการสอนประจำชั้นไปด้วย นอกจากนี้ยังขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับ
จัดกิจกรรมการเรียนการสอนและบริการชุมชน ทำให้ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก
มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง การศึกษา
ปัญหาและรูปแบบเพื่อปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ของเกียรติ อัมพรายน
(เกียรติ อัมพรายน 2525 : 37) ซึ่งพบว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่มีกำลังเพียงพอต่อการ
จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนและกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชน

3. บทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกตามประสบการณ์
ในการบริหาร พบว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ใน
การบริหารปานกลาง และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย มีบทบาทการพัฒนาชุมชน
แต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ทั้ง 3 ระดับประสบการณ์
โดยผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง (6 - 15 ปี) มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดย
รวมเฉลี่ยทุกด้านมากกว่า รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก (มาก
กว่า 15 ปี) และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย (น้อยกว่า 6 ปี) ตามลำดับ ทั้งนี้
อาจมีสาเหตุมาจาก ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง (6 - 15 ปี) เป็นบุคคล
ที่มีอายุประมาณ 30 - 40 ปี เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจัดอยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น การพัฒนาการทาง
ร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่ มีความสามารถทางสติปัญญา มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความ
รับผิดชอบและมีเหตุผลในการกระทำมากขึ้น (ศรีธัญย์ คำวิสุทธิ 2525 : 154 - 155) ทำ
ให้บุคคลในวัยนี้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ต้องการงานให้ประสบความสำเร็จและ
เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ ซึ่งต่างกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก
(มากกว่า 15 ปี) ส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 40 - 60 ปี ที่สมรรถภาพทางกายเริ่มเสื่อม
เหนื่อยง่าย ประสบความสำเร็จต่าง ๆ เริ่มรับรู้ซ้ำ สายตาเริ่มมีอาการผิดปกติ (ศรีเรือน
แก้วกังวาล 2521 : 147) เป็นเหตุให้การทำงานล้าลง และเฉื่อยชาในการปฏิบัติงาน
ส่วนผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย (น้อยกว่า 6 ปี) นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มี
อายุราชการไม่มากนัก เพิ่งเข้ามาทำหน้าที่ผู้บริหาร ทำให้ขาดความชำนาญและความมั่นใจ
ในการปฏิบัติงาน ประกอบกับการคัดเลือกผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ผู้บริหารนั้น มักใช้วิธีพิจารณา

ความเหมาะสมโดยทั่ว ๆ ไป ไม่มีการสอบคัดเลือกและไม่ได้รับการฝึกอบรมทางด้านบริหารมาก่อน ต้องเรียนรู้วิธีการทำงานด้วยตนเอง ทำให้ผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับต่ำกว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของคณะประสิทธิภาพการประถมศึกษา ที่พบว่า ครูใหญ่ที่มีประสบการณ์สูงหรือผ่านการบริหารมาก มีแนวโน้มที่จะบริหารโรงเรียนให้มีความพร้อมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับสูงกว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อยทั้งทางตรงและทางอ้อม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 : 172) อนึ่ง จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย ส่วนมากจะปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก คือ มีจำนวนถึงร้อยละ 69.51 ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็ก ก็ไม่มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนได้เต็มที่เท่าที่ควร ดังกล่าวแล้ว

4. บทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกตามที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน และผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน ที่ตั้งโรงเรียน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนแต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ทั้ง 2 ประเภท โดยผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านและจำแนกเป็นรายด้านแต่ละด้านมากกว่า ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียน ซึ่งตนเป็นผู้บริหารอยู่ มีเวลาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนมากกว่า เพราะไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปกลับระหว่างบ้านพักกับโรงเรียน สามารถใช้เวลาส่วนนี้และเวลาในวันหยุดราชการหรือเวลาว่างร่วมกิจกรรมในชุมชน และพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ได้มาก และสามารถรับรู้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้ดีกว่า ส่วนผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชนที่ตั้งโรงเรียน ซึ่งตนเป็นผู้บริหารอยู่ ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปกลับ ไม่ค่อยมีโอกาสร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นในวันหยุดหรือโอกาสอื่น ๆ สาเหตุอีกประการหนึ่งอาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจ และศรัทธาจากชุมชนมากกว่า ซึ่งฟรานซิสโก จูเลียโอ (Francisco Juliao) ได้ประสบการณ์จากการทำงาน พัฒนาในประเทศบราซิล พบว่า การพัฒนาจะสำเร็จผลขึ้นอยู่กับผู้นำ ซึ่งประชาชนมีความศรัทธา

เป็นส่วนหนึ่ง การสร้างศรัทธาอันไม่มีขีดจำกัดคือการสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับชาวบ้าน
 ด้วยการอยู่กินชาวบ้าน ร่วมทำงานกับชาวบ้าน และพยายามเรียนรู้นิสัยใจคอ ตลอดจนความ
 เชื้อของประชาชน (ยูวัน วุฒิเมธี 2524 : 258) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิชัย แข่งขัน
 วิชัย แข่งขัน 2522 : 65) ที่สำรวจเจตคติของชาวบ้านและนักเรียนที่มีต่อครูที่พักประจำ
 ในหมู่บ้านกับครูที่เดินทางไปกลับ พบว่า บุคคลในชุมชนและนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อครูที่พักประจำ
 ในหมู่บ้านมากกว่าครูที่เดินทางไปกลับ นอกจากนี้สุเทพ เชาวลิศ (สุเทพ เชาวลิศ 2527 :
 50 - 57) ได้วิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัญหาการ
 พัฒนาชุมชนประการหนึ่ง เนื่องมาจากการที่นักพัฒนาไม่คิดท้องถิ่น หรือไม่พักอาศัยอยู่ประจำใน
 ท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ มักมีปัญหาในการปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนไม่ได้ผลเท่าที่ควร
 จากสาเหตุดังกล่าวนี้ จึงทำให้ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้าน
 ต่าง ๆ ทุกด้านน้อยกว่า ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียนซึ่งตนเป็นผู้บริหารอยู่

5. ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชน
 โดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับ
 สมมติฐานข้อ 1 ที่ว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนา
 ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรมและค่านิยม
 แตกต่างกัน โดยพบว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชน
 โดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน แตกต่างกับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ และผู้บริหารที่
 ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารที่ปฏิบัติ
 งานในโรงเรียนขนาดใหญ่ กับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง มีบทบาทการพัฒนา
 ชุมชนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่
 มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านมากกว่า รองลงมาได้แก่ผู้บริหารที่ปฏิบัติงาน
 ในโรงเรียนขนาดกลาง และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ตามลำดับ ทั้งนี้อาจ
 มีสาเหตุเนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กไม่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น บุคลากร อาคาร
 สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ ที่จะช่วยเหลือและบริการชุมชน เพราะการจัดสรร
 งบประมาณสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา นั้น พิจารณาตามเกณฑ์จำนวนนักเรียน และจัดเป็น

เป็นนบุรีศุ เพียงร้อยละ 1.98 ของงบดำเนินการทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการการ
 ประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 61) ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กก็จะได้รับงบประมาณจัดสรร
 น้อยกว่าโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ตามสัดส่วนจำนวนนักเรียนที่มีอยู่ ซึ่ง
 สอดคล้องกับผลงานวิจัยของเกียรติ อัมพรายน (เกียรติ อัมพรายน 2525 : 37) ที่
 ศึกษาปัญหาและรูปแบบเพื่อปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก
 ไม่มีกำลังเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนา
 ชุมชน สาเหตุอีกประการหนึ่ง อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็กมี
 เวลาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนน้อย เนื่องจากมีบุคลากรไม่เพียงพอ บางแห่งครูไม่ครบชั้น
 และไม่มีตำแหน่งผู้ช่วยผู้บริหาร ผู้บริหารโรงเรียนต้องทำหน้าที่เป็นครูสอนประจำชั้นด้วย ส่วน
 ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง มีผู้ช่วยผู้บริหาร 1 คน ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานใน
 โรงเรียนขนาดใหญ่ มีผู้ช่วยผู้บริหาร 2 - 4 คน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
 แห่งชาติ 2526 : 20) สามารถมอบหมายงานบางอย่างให้แก่ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนไป
 ดำเนินการแทนได้ ทำให้ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดกลางมีเวลาใน
 การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนไ้มากกว่าผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้
 โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็ก กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยว
 ข้องในชุมชนก็ย่อมมีน้อยกว่าชุมชนอื่นที่มีขนาดใหญ่กว่า อนึ่ง จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ผู้บริหาร
 ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็กร้อยละ 69.51 เป็นผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหาร
 น้อย (น้อยกว่า 6 ปี) ซึ่งผู้บริหารเหล่านี้เพิ่งเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารใหม่ ยังขาด
 ความชำนาญและความมั่นใจในการปฏิบัติงาน ประกอบกับการเลือกสรรบุคคลเข้าสู่ตำแหน่ง
 ก็ใช้วิธีการพิจารณาความเหมาะสมโดยทั่วไป ไม่มีการคัดเลือกและไม่ได้รับการฝึกอบรมหรือ
 ทดลองปฏิบัติงานด้านบริหารมาก่อน ต้องเรียนรู้วิธีการทำงานด้วยตนเอง ทำให้ผู้บริหารที่
 ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยเฉลี่ยทุกด้าน น้อยกว่าและ
 แตกต่างกับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดกลาง อย่างมีนัยสำคัญทาง
 สถิติที่ระดับ .05

ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ของผู้บริหารโรงเรียน เป็นรายคู่ จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า บทบาทการพัฒนาสถานวัฒนธรรมและค่านิยมของผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก แตกต่างกับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง มีบทบาทการพัฒนาสถานวัฒนธรรมและค่านิยมมากกว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ กับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ กับผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาสถานวัฒนธรรมและค่านิยม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย (น้อยกว่า 6 ปี) เป็นบุคคลซึ่งมีอายุระหว่าง 25 - 30 ปี ซึ่งกำลังเปลี่ยนจากวัยรุ่นเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ เป็นผู้มีวัยวุฒิน้อย สถานภาพส่วนตัวในทางเศรษฐกิจและสังคมยังไม่มั่นคง ได้รับความศรัทธาเชื่อถือจากประชาชนในท้องถิ่นน้อย เพราะคนไทยส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นในค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับวัยวุฒิอยู่ ทำให้ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก มีบทบาทการพัฒนาสถานวัฒนธรรมและค่านิยมน้อยกว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารที่มีประสบการณ์มากกว่าและมีวัยวุฒิสูงกว่า

ส่วนบทบาทการพัฒนาสถานสุขภาพอนามัย สถานการศึกษา และสถานการส่งเสริมอาชีพ ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

6. ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2 ที่ว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาสถานสุขภาพอนามัย สถานการศึกษา สถานการส่งเสริมอาชีพ และสถานวัฒนธรรมและค่านิยมของชุมชนแตกต่างกัน โดยผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านแตกต่างกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมากกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน

แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านมากกว่า รองลงมาได้แก่ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง (6 - 15 ปี) เป็นบุคคลที่มีอายุระหว่าง 30 - 40 ปีเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจัดอยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเต็มที่ มีความรับผิดชอบและมีเหตุผลในการทำงานมากขึ้น (ศรัณย์ คำวิสุทธิ 2525 : 154 - 155) ทำให้บุคคลในวัยนี้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ต้องการประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน ซึ่งต่างกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก (มากกว่า 15 ปี) ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 40 - 60 ปี สมรรถภาพทางกายเริ่มเสื่อม เหนื่อยง่าย ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เริ่มรับรู้ช้า สายตาเริ่มมีอาการผิดปกติ (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2521 : 147) เป็นเหตุให้การทำงานลดน้อยลง นอกจากนี้ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มีความมั่นคงในชีวิต และได้รับการตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (กิติมา ปรีถิตถิก 2524 : 125 - 127) พอสมควรแล้ว และไม่มีสิ่งจูงใจที่ก่อให้เกิดความต้องการในระดับอื่นอีก จึงทำให้เฉื่อยชาในการปฏิบัติงาน ส่วนผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย (น้อยกว่า 6 ปี) ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีอายุระหว่าง 25 - 30 ปี เพิ่งเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร ไม่มีความชำนาญและขาดความมั่นใจในการปฏิบัติงาน ประกอบการเลือกสรรบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ใช้วิธีพิจารณาความเหมาะสมจากคุณสมบัติทั่วไปที่ไม่ขัดกับระเบียบของทางราชการเท่านั้น ไม่ได้รับการศึกษาอบรมหรือทดลองปฏิบัติงานก่อนเข้ารับราชการมาก่อน ต้องเรียนรู้วิธีการทำงานด้วยตนเอง จึงทำให้ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย มีบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านน้อยกว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยองค์ประกอบประสิทธิภาพการประถมศึกษาที่พบว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์สูง หรือเคยผ่านงานบริหารมานาน มีแนวโน้มที่จะบริหารโรงเรียนให้มีความพร้อมในการพัฒนาชุมชนมากกว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย ทั้งทางตรงและทางอ้อม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2527 : 172)

ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ของผู้บริหารโรงเรียน เป็นรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ของผู้บริหาร พบว่า บทบาทการพัฒนาชุมชนสภาพอนามัยของผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย แตกต่างกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลางมีบทบาทการพัฒนาชุมชนสภาพอนามัยมากกว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย ส่วนผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก กับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย และผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก กับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง มีบทบาทการพัฒนาชุมชนสภาพอนามัยแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยเหลือและบริการชุมชนทั้งด้านบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ จากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยนอกชุมชน มีจำนวนมากถึงร้อยละ 72.65 ทำให้ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก และมีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ มีเวลาในการพัฒนาชุมชนน้อย ซึ่งจากผลการศึกษาเปรียบเทียบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่า ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ แต่ละด้านและรวมเฉลี่ยทุกด้านน้อยกว่า และแตกต่างกับผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ในการบริหารของผู้บริหารที่สัมพันธ์กับขนาดของโรงเรียน และที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร ทำให้ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย มีบทบาทการพัฒนาชุมชนสภาพอนามัย แตกต่างกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารปานกลาง

ส่วนบทบาทการพัฒนาทางการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรมและค่านิยม ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีบทบาทแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ

7. ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน และผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยนอกชุมชน มีบทบาท การพัฒนาชุมชนแต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 3 ที่ว่า ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียน และ ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชนที่ตั้งโรงเรียน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรม และค่านิยมของชุมชนแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจมีสาเหตุจากการที่ผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน ได้รับความเชื่อถือ ศรัทธาจาก ประชาชนในท้องถิ่นมากกว่าผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน ซึ่งฟรานซิสโก จูเลียโอ (Francisco Juliao) ได้จากประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาในประเทศบราซิล พบว่า การสร้างศรัทธาขึ้น เกิดขึ้นได้ด้วยการสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับชาวบ้าน ด้วยการอยู่อาศัย ในท้องถิ่นเดียวกัน และร่วมทำงานกับชาวบ้าน (ยูซัน วูลิเมซี 2524 : 258) ซึ่ง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิชัย แสงชัน (วิชัย แสงชัน 2522 : 65) ที่สำรวจเจตคติ ของชาวบ้านและนักเรียนที่มีต่อครูที่พักประจำในหมู่บ้านกับครูที่เดินทางไปกลับพบว่า ชาวบ้าน และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อครูที่พักประจำในหมู่บ้านมากกว่าครูที่เดินทางไปกลับ สาเหตุอีก ประการหนึ่งเนื่องมาจากผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน มีเวลาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน มากกว่า เพราะไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปกลับระหว่างบ้านพักกับโรงเรียน สามารถใช้ เวลาในส่วนนี้และเวลาในวันหยุดราชการหรือเวลาว่างอื่น ๆ ไปร่วมกิจกรรมในชุมชนและพัฒนา ชุมชนได้มากกว่า ส่วนผู้บริหารที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกชุมชน ต้องเสียเวลาในการเดินทางไป ปฏิบัติงาน และไม่คอยมีโอกาสร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นในวันหยุดราชการหรือใน โอกาสอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ไขปรับปรุงบทบาทการ พัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ สุคันธรส "สภาพและปัญหาของโรงเรียนชุมชนในเขตการศึกษา 12"
ผลงานวิจัยทางการศึกษา เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง
การวิจัยทางการศึกษาและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หน้า 130 โรงพิมพ์
 เจริญผล 2522
- การประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์, สำนักงาน "การศึกษาปัญหาและรูปแบบเพื่อ
 ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก" วารสารวิจัยทางการศึกษา เล่มที่
 13 ฉบับที่ 1 : 34 - 42 มกราคม - มีนาคม 2526
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม นโยบายและแนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ห้างหุ้นส่วนจำกัดหนึ่งใจจัดการพิมพ์ 2526,
 56 หน้า
- กิตติมา ปรีดีศิลป ทฤษฎีบริหารองค์การ เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาบริหาร
 การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524,
 339 หน้า
- โกสินทร์ รังสยาพันธ์ "การศึกษามหาวิทยาลัยประจำการและวิทยาลัยครูที่มีต่อการพัฒนา
 ชนบท ในเขตจังหวัดชุมพรและสุราษฎร์ธานี" วารสารวิจัยทางการศึกษา เล่มที่
 14 ฉบับที่ 1 : 73 - 78 มกราคม - มีนาคม 2527
- เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ เอกสารประกอบการสัมมนาตาม
โครงการประสานงานระหว่างหน่วยงานเพื่อพัฒนาชนบท 2527, 89 หน้า อักษรเนา
- คง โพธิ์บัณฑิต งานบริหารการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 2519, 235 หน้า อักษรเนา

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนของโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการประถมศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน
ในเขตชนบทยากจน โรงพิมพ์ชาวพาณิชย์ 2527, 257 หน้า

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน 2525, 12 หน้า
 อักสำเนา

การประถมศึกษา 2526 2527, 142 หน้า อักสำเนา

สรุปผลการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน
 (กศ. พช.) ประจำปีงบประมาณ 2526 โรงพิมพ์ชาวพาณิชย์ 2527 ; 210 หน้า

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5

(พ.ศ. 2525 - 2529) สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา 2524, 369 หน้า

รายงานผลการวิจัยโครงการวิจัยและวางแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ
โรงพิมพ์เจริญผล 2525, 122 หน้า

การสำรวจสภาวะทางการศึกษาของประเทศ บริษัทนวนก จำกัด 2526,
 487 หน้า

คณะกรรมการประสานงานและวางแผนปฏิบัติงานพัฒนาชนบท แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับ

โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น 2508, 80 หน้า

ควน ขาวหนู "บทบาทของโรงเรียนในการพัฒนาชนบท" วารสารพัฒนาชนบท ปีที่ 22
 ฉบับที่ 5 : 38 พฤษภาคม 2526

เฉลิม แซ่มซอย งานบริหารการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ ในภาคใต้ ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 2519, 95 หน้า อักสำเนา

ชัยรัตน์ พุทธิชาติ และ พลวิทย์ เกิกมี "โรงเรียนและครูจะพัฒนาชนบทได้อย่างไร" โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน เอกสารประกอบการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด อำเภอและโรงเรียนเพื่อพัฒนาชนบทยากจน วิทยาลัยครูสุรินทร์ 2526, 170 หน้า อักสำเนา

ชูชาติ บุญชู "การยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาของครูประถมศึกษา" รวมบทความวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2524 หน้า 192 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ทนงศักดิ์ คุ้มไชน่า กิจกรรมและปัญหาในการดำเนินการของโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร 2519, 100 หน้า อักสำเนา

ทองคุณ หงส์พันธุ์ การศึกษากับการพัฒนา : แนวความคิด ทฤษฎีและวิธีปฏิบัติ 2526, 33 หน้า อักสำเนา

นิพนธ์ ศศิธร "การศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศไทย" สรุปผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการงานประสานงานพัฒนาชนบทภาคเหนือ หน้า 213 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลก 2524

บุญทัน เป่าเจริญ "ปัญหาและความต้องการของครู องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และพะเยา ที่สัมพันธ์กับการปรับปรุงหลักสูตรและการให้บริการของวิทยาลัยครูเชียงรายแก่ครูประจำการ" ผลงานวิจัยทางการศึกษา หน้า 89 โรงพิมพ์เจริญผล 2522

ปาพจน์ ไสภณ การฝึกหัดครูกับการพัฒนาชนบท หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู
 2526, 171 หน้า

ประจวบ กล้ายเจียม "การพัฒนาชนบท" คู่มือวิทยากร กรมการพัฒนาชนบท
กระทรวงมหาดไทย 2522, 349 หน้า

ประพันธ์ สุริหาร "การศึกษาบพาทและหน้าที่ของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามแนวคิดของศึกษานิเทศก์อำเภอ หัวหน้าหมวดการศึกษา
และครูใหญ่" ผลงานวิจัยทางการศึกษา หน้า 111 - 113 โรงพิมพ์เจริญผล

2522

ประสิทธิ์ พานิชวงษ์ "ความคิดเห็นของครูใหญ่ที่มีผลต่อการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาล
เป็นโรงเรียนชุมชน" ผลงานวิจัยทางการศึกษา หน้า 140 โรงพิมพ์เจริญผล

2522

ปรีชา คัมภีรปกรณ์ "ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน" เอกสารการสอนชุด
วิชาโรงเรียนกับชุมชน เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1 - 7 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2523, 159 หน้า

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงาน กองแผนงาน แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและ
วัฒนธรรม ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ของกระทรวงศึกษาธิการ จงเจริญ
การพิมพ์ 2526 134 หน้า

_____ กองการเจ้าหน้าที่ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 -
2529) เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาศึกษานิเทศก์อำเภอ ประจำปีงบประมาณ
2525, 75 หน้า อักษรเนา

เผียน ไชยสร "การสำรวจสภาพภาพ ปัญหาและความต้องการของชุมชนในเขตพัฒนา
ภาคเหนือ" วารสารวิจัยทางการศึกษา เล่มที่ 12 ฉบับที่ 2 : 49 - 55 เมษายน -
มิถุนายน 2525

พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์ การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชนบท ไทยวัฒนาพานิช
2517, 437 หน้า

พนัส หันนาคินทร์ การศึกษาของไทย วัฒนาพานิช 2521, 253 หน้า

ไพฑูรย์ ขจรพันธุ์, พันเอกพิเศษ "งานพัฒนาชนบทเบิกของ กรมป่ากลาง" เอกสารประกอบการบรรยายในการฝึกอบรมปลัดอำเภอโท ฝ่ายพัฒนา รุ่น 13 19 กุมภาพันธ์ 2521 : 22 อักสำเนา

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ "บทบาทของโรงเรียนค่อชุมชน" เอกสารการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน เล่ม 1 หน่วยที่ 1 - 7 สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2525, 250 หน้า

ไพรัตน์ เกษะรินทร์ ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน พิมพ์ครั้งที่ 2 วัชรินทร์ การพิมพ์ 2516, 424 หน้า

_____ การบริหารงานพัฒนาชนบท ไทยวัฒนาพานิช 2524, 780 หน้า

_____ "แนวทางใหม่เพื่อการพัฒนาชนบท : ขบวนการพัฒนาโดยประชาชน"

วารสารพัฒนาชุมชน ปีที่ 17 ฉบับที่ 4 : 20 เมษายน 2521

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ คู่มือสอบเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนทุกระดับ ประจำปีการพิมพ์ 2521, 350 หน้า

กัญญพร วัฒนเจริญ ความเห็นของผู้บริหารและอาจารย์เกี่ยวกับพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525, 62 หน้า อักสำเนา

กัญญ์ สาธิต หลักบริหารการศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 2 วัฒนาพานิช 2516, 695 หน้า

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน : แนวความคิด ทฤษฎีและทางปฏิบัติในการพัฒนาประเทศ ทางหุ้นส่วนจำกัดไทยอนุเคราะห์ไทย 2524, 315 หน้า

ฉนวน สายยศ และ อังคณา สายยศ หลักการวิจัยทางการศึกษา ทวีติการพิมพ์ 2524, 286 หน้า

วิจิตร ศรีสอาน "ภารกิจของการบริหาร" เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและระบบบริหารการศึกษา เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1 - 5 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2523, 159 หน้า

วิชาการ, กรม กระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น 2520, 442 หน้า

วิชัย แสงชั้น "ผลของการมีครูประจำและไปกลับในเขตการศึกษา 6" ผลงาน

วิจัยทางการศึกษา หน้า 65 โรงพิมพ์เจริญผล 2522

ศรัณย์ คำวิสุข จิตวิทยาพัฒนาการ โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร 2525, 204 หน้า

ศรีเรือน แก้วกังวาล จิตวิทยาพัฒนาการ โรงพิมพ์แพร่พิทยา 2521, 179 หน้า

สาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงาน แผนพัฒนาการสาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ

ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) 160 หน้า อักษรสำเนา

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ การพัฒนาชนบทรูปแบบปกติไม่บรรลุนิติภาวะ 28 หน้า

เอกสารอักษรสำเนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ การพัฒนาชนบท ไทยวัฒนาพานิช 2523, 380 หน้า

_____ คำบรรยายการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ 2522, 12 หน้า เอกสารอักษรสำเนา

สนานจิตร สุคนธทรัพย์ "แนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน" เอกสาร

การสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1 - 7 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2525, 219 หน้า

สมเกียรติ อัมพรายน "การศึกษาปัญหาและรูปแบบเพื่อปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษา

ขนาดเล็ก" วารสารวิจัยทางการศึกษา เล่มที่ 13 ฉบับที่ 1 : 36 - 38 มกราคม -

มีนาคม 2527

สมชาย สุขชาติ การใช้เวลาในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

ในเขตการศึกษา 11 วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524,

152 หน้า อักษรสำเนา

สมทรง เขมะวิชานุกิต การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท วิทยานิพนธ์ 2521, 215 หน้า

- ลิริ เทศประสิทธิ์ "บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษาในการพัฒนาชุมชน" เอกสารการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน เล่ม 2 หน่วยที่ 8 - 15 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2525, 219 หน้า
- สวัสดิ์ โพธิวัฒน์ โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน เอกสารประกอบการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด อำเภอและโรงเรียนเพื่อพัฒนาชนบทยากจน วิทยาลัยครูสุรินทร์ 2526, 170 หน้า
- สุนทร โคตรบรรเทา "การพัฒนาชุมชนในประเทศไทย" เอกสารการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1 - 7 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2525, 230 หน้า
- สุรพงศ์ พูลสุวรรณ บทบาททางการศึกษาของครูใหญ่ต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ยากจนของเขตการศึกษา 11 วิทยานิพนธ์ ศ.ศ.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากร 2526, 171 หน้า อักษรสำเนา
- สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์ พัฒนาชนบทในประเทศไทย อักษรสำเนา 2512, 271 หน้า
- อนันต์ ศรีโสภณ หลักการวิจัยเบื้องต้น วัฒนาพานิช 2525, 220 หน้า
- Good, Carter V. Dictionary of Education. 3rd., McGraw-Hill Book Company, 1973, 681 p.
- Krejcie, Robert V. and Daaryle Morgan W. "Determining Sample Size for Research Activites," Journal of Education and Psychological Measurement. 1970. 607 - 610 p.
- Reddy, Eswara V. "Sociological Aspect of Asian Development," Rupal Development and Social Change. Munshiram Publishing, 1974. 205 p.
- Winer, B.J. Statistical Principles in Experimental Design. New York, McGraw-Hill Book Company, Inc., 1962. 672 p.

තරාසතරා

ที่ พิเศษ/2527

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

19 พฤศจิกายน 2527

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด

ข้าพเจ้าได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทการพัฒนาชุมชนของ
ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ" เพื่อ
เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุง
งานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอีกทางหนึ่งได้

ฉะนั้น จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้ข้าพเจ้าแจกแบบสอบถามเพื่อ
เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ
ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายสนอง คุณมาศ)

นิสิตปริญญาโท ภาควิชาบริหารการศึกษา

ที่ ศธ 1461/8551

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ

19 พฤศจิกายน 2527

เรื่อง ขอความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

เรียน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน.....ชุด

ด้วยนายสนอง คุณมาศ นิสิตปริญญาโท ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "บทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ" จำเป็นต้องใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน (ครูใหญ่ / อาจารย์ / ผู้อำนวยการโรงเรียน) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ / กิ่งอำเภอนี้ จำนวน คน

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ เห็นว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานการประถมศึกษาของจังหวัดได้พอสมควร จึงอนุญาตให้นายสนอง คุณมาศ ทำเนิการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและอำนวยความสะดวกให้ตามสมควร

ขอแสดงความนับถือ

(นายประทีป โรจนากาศ)

ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ

บริหารทั่วไป

ที่ ศช 1461/8550

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ

19 พฤศจิกายน 2527

เรื่อง ขอความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

เรียน ผู้อำนวยการ / อาจารย์ใหญ่ / ครูใหญ่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จ.ศรีสะเกษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายสนอง คุณมาศ นิสิตปริญญาโท ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "บทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ" และได้สร้างแบบสอบถามขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลและนำไปวิเคราะห์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษเห็นว่า การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้น่าจะนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานการประถมศึกษาของจังหวัดได้เป็นอย่างดี จึงขอให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายประทีป โรจนากาศ)

ผู้อำนวยการ การประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ

บริหารทั่วไป

แบบสอบถาม

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ถามเกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของผู้บริหารโรงเรียน

ตอนที่ 2 ถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
ในด้านต่าง ๆ

โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อและให้ตรงกับความเป็นจริง การตอบแบบสอบถามนี้
จะไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของผู้บริหารโรงเรียน

โปรดกาเครื่องหมาย / ลงใน ☐ ที่ตรงกับคุณสมบัติของท่านหรือโรงเรียนของท่าน

1. ขนาดของโรงเรียน ☐ มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 401 คนขึ้นไป
☐ มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 201 - 400 คน
☐ มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 200 คน

2. ประสบการณ์ในการทำงานในหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียน

- ☐ มากกว่า 15 ปี
☐ ตั้งแต่ 6 - 15 ปี
☐ น้อยกว่า 6 ปี

3. ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันของผู้บริหาร

- ☐ พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ตั้งโรงเรียน
☐ พักอาศัยอยู่นอกหมู่บ้านที่ตั้งโรงเรียน

(โปรดพลิก)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน รวม 4 ด้าน คือ
 ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรมและค่านิยม
 ขอให้ท่านพิจารณารายละเอียดของแต่ละข้อ แล้วกาเครื่องหมาย / ลงในช่อง
 ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารระดับต่าง ๆ ตามที่ท่านได้ปฏิบัติจริง

ข้อที่	กิจกรรม	ระดับการปฏิบัติของผู้บริหาร				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	<u>ด้านสุขภาพอนามัย</u>					
1	จัดให้มีกิจกรรมสาธิตการปรุงอาหารตามสภาพท้องถิ่นแก่ประชาชน					
2	จัดกิจกรรมสาธิตการถนอมอาหาร เช่น การถนอม การแช่แข็ง การตากแห้ง					
3	ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการชักนำหนักเด็กก่อนวัยเรียน ที่มียู๋ในชุมชน					
4	เป็นประธานงานจัดให้มีบริการสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนในชุมชน					
5	มีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้ประชาชนมีส่วนร่วมที่ถูกสุขลักษณะ					
6	มีส่วนร่วมในการจัดฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงเด็กแก่ประชาชน					
7	มีส่วนร่วมในการจัดตั้งร้านสหกรณ์ประจำหมู่บ้าน					
8	จัดส่งนักเรียนไปบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ทำความสะอาด ปลูกลดต้นไม้					

ข้อที่	กิจกรรม	ระดับการปฏิบัติของการบริหาร				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
9	ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดบ้านตัวอย่างในชุมชน					
10	มีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้ประชาชนมีถังเก็บน้ำฝนหรือ ตุ่มเก็บน้ำฝน					
11	ส่งเสริมและจัดการแข่งขันกีฬาประชาชนในหมู่บ้านและ ระหว่างหมู่บ้าน					
12	เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกีฬาและอุปกรณ์กีฬา ของโรงเรียน					
13	จัดสอนกีฬาขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนในหมู่บ้าน					
14	จัดให้มีสนามเด็กเล่นที่เหมาะสมและเพียงพอแก่เยาวชนในหมู่บ้าน					
15	จัดให้มีสวนไม้ดอก - ไม้ประดับเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของ ประชาชน					
	<u>ความรู้และการศึกษา</u>					
16	มีส่วนร่วมในการจัดตั้งและดำเนินการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน					
17	จัดให้มีหอกระจายข่าวหรือกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ข่าวสาร แก่ชุมชน					
18	จัดเอกสารความรู้ต่าง ๆ เช่น กระดาษหนังสือ ชุกลความรู้ สู่ชุมชน					

ข้อที่	กิจกรรม	ระดับการปฏิบัติของผู้บริหาร				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
31	จัดนิทรรศการวิชาชีพร่วมกับหน่วยงานอื่น					
32	จัดสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพสอดคล้องกับการประกอบอาชีพ ของประชาชนในท้องถิ่น					
33	แนะนำให้ประชาชนปลูกพืชผักสวนครัว , เลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็น อาหารและเป็นอาชีพรอง					
34	จัดการประกวดผลิตผลทางการเกษตรหรือผลิตผลในท้องถิ่น					
35	เป็นกำลังสำคัญในการจัดตั้งสหกรณ์ผลิตในท้องถิ่น					
36	มีส่วนร่วมในการจัดตั้งธนาคารข้าว โค กระบือ ฯลฯ ในหมู่บ้าน					
37	จัดสอนวิชาชีพต่าง ๆ แก่ประชาชนโดยตรง					
38	จัดให้มีสหกรณ์หรือร้านค้าของโรงเรียนเพื่อจำหน่ายสินค้าแก่ประชาชน					
39	มีส่วนร่วมในการจัดตั้งและดำเนินการกองทุนสวัสดิการของหมู่บ้าน					
40	จัดให้มีวันตลาดนัดเพื่อจำหน่ายผลิตผลในท้องถิ่น					
41	ส่งเสริมให้ใช้วัสดุในท้องถิ่นสำหรับประดิษฐ์สินค้าและเครื่องใช้ต่าง ๆ <u>ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม</u>					
42	ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นหรือมีความสัมพันธ์ เป็นส่วนตัวกับหน่วยงานอื่น					
43	มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน วัด หรือสาธารณะประโยชน์อื่น ๆ ในชุมชน					
44	เป็นผู้นำของประชาชนในงานพิธีต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค สมรส ฯลฯ					

ข้อที่	กิจกรรม	ระดับการปฏิบัติของผู้บริหาร				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
45	จัดให้มีกิจกรรมหรือการ เสนอผลงานตามประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ เช่น แห่เทียนพรรษา สงกรานต์ ฯลฯ					
46	นิมนต์พระภิกษุมาเทศนาในวันสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น					
47	จัดกิจกรรมแสดงความกตัญญู เช่น วันไหว้ครู วันแม่ ฯลฯ					
48	จัดทำป้ายคติพจน์ , คำขวัญ ฯลฯ ติดตามที่สาธารณะ					
49	สนับสนุนและจัดให้มีการละเล่นพื้นเมืองในโอกาสต่าง ๆ					
50	ส่งเสริมให้นักเรียนและประชาชนปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา					
51	มีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มประชาชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน เป็นต้น					
52	สนับสนุนและส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน					
53	ดำเนินการเพื่อให้ความรู้ทางกฎหมายเบื้องต้นแก่ประชาชนในท้องถิ่น					
54	สำรวจสภาพชุมชนในทุกด้านเพื่อทราบข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ					
55	ส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านรักษาวินัยและปฏิบัติตามกฎหมาย					
56	รับฟังความคิดเห็นของกรรมการศึกษาและผู้นำท้องถิ่น ในการจัดทำโครงการของโรงเรียนที่มีผลต่อชุมชน					

บทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ

บทคัดย่อ

ของ

สนอง คุณมาศ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2528

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพในการบริหารและที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 255 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านวัฒนธรรมและค่านิยม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ แต่ละด้านและโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

2. ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในการบริหารต่างกัน และผู้บริหารโรงเรียนที่มีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ แต่ละด้าน และโดยรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

3. ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลางมีบทบาทการพัฒนาชุมชนมากกว่าและแตกต่างจากบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลางกับผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กมีบทบาทการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและค่านิยมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในการบริหารต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพปานกลางมีบทบาทการพัฒนาชุมชนมากกว่าและแตกต่างจากบทบาทของ

ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์มาก และผู้บริหารที่มีประสบการณ์น้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อวิเคราะห์เป็นรายค่านพบว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ปานกลางกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์น้อยมีบทบาทการพัฒนาชุมชนค่านสุขภาพอนามัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ผู้บริหารโรงเรียนที่มีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาชุมชนค่านต่าง ๆ แต่ละค่านและโดยรวมเฉลี่ยทุกค่าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารโรงเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียนซึ่งตนเป็นผู้บริหารอยู่ มีบทบาทมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนที่อาศัยอยู่นอกชุมชนที่ตั้งโรงเรียนซึ่งตนเป็นผู้บริหารอยู่ ทั้งโดยรวมเฉลี่ยทุกค่านและในค่านต่าง ๆ แต่ละค่าน

ROLES IN COMMUNITY DEVELOPMENT OF THE SCHOOL ADMINISTRATORS
IN THE OFFICE OF SISAKET PROVINCIAL PRIMARY EDUCATION

AN ABSTRACT

BY

SNONG KOONNAMART

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

February 1985

The purposes of the study were to investigate and to compare the roles in community development of the school administrators classified by school sizes, periods of administrative experiences, and residential areas.

The final sample consisted of 225 school administrators in the Office of Si Sa Ket Provincial Primary Education. The instrument used for the study was rating-scale questionnaire concerning four aspects of community development; health, education, occupation, and culture and values.

Results of the study revealed as follows:

1. The roles of school administrators in community development were rated at the moderate level.
2. School administrators with different school sizes, periods of administrative experience, and residential areas took their roles in each aspect at the moderate level.
3. School administrators with different school sizes took their roles differently at .05 level of significance, the administrators worked in large and medium schools took their roles higher than the ones in small schools. Considering to each aspect of the roles, it showed that school administrators in medium schools took the role of culture and values development differently from the ones in small schools at .05 level of significance.

4. School administrators with different periods of administrative experiences took their roles differently at .05 level of significance, the administrators who had medium period of administrative experiences took their roles higher than the ones who had long and short periods of administrative experiences. Considering to each aspect of the roles, it showed that school administrators with medium period of administrative experiences took the role of health development differently from the ones with short period of administrative experiences at .05 level. of significance.

5. School administrators with different residential areas took their roles differently at .05 level of significance, the administrators who resided in school area took their roles in all aspects higher than the one who resided off school area.

ประวัติผู้วิจัย

นายสนอง คุณมาศ เกิดวันที่ 5 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2493 ที่บ้าน
เมืองหลวง ต.เมืองหลวง อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

ประวัติการศึกษา

ปีการศึกษา	ระดับการศึกษา	สถานศึกษา
2501 - 2504	ป.1 - ป.4	ร.ร.วัดบ้านสนาย อ.ปรางค์ จ.ศรีสะเกษ
2505 - 2507	ป.5 - ป.7	ร.ร.บ้านพิมาย อ.ปรางค์ จ.ศรีสะเกษ
2508 - 2510	ม.ศ.1 - ม.ศ.3	ร.ร.ศรีสะเกษวิทยาลัย จ.ศรีสะเกษ
2511 - 2512	ป.กศ.	วิทยาลัยครูอุบลราชธานี จ.อุบลราชธานี
2513 - 2514	พ.ม.	ศึกษาด้วยตนเอง
2518 - 2519	กศ.บ. (เกียรตินิยม)	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2524 - 2527	กศ.ม.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ประวัติการทำงาน

วัน เดือน ปี	ตำแหน่ง
18 ส.ค. 2512-30 มี.ย.2521	ครูโรงเรียนกันทรลักษ์ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ
1 ก.ค. 2521- 4 มี.ค.2524	ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภออุษณห์ จ.ศรีสะเกษ
5 มี.ค. 2524-30 ก.ย.2524	รักษาการในตำแหน่งศึกษานิเทศก์อำเภอศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ
1 ก.ค. 2524-30 ธ.ค.2527	ศึกษานิเทศก์อำเภอบัวเชด จ.สุรินทร์